

Bakgrunn for vedtak

Tøsse kraftverk med nettilknytning

Etne kommune i Hordaland fylke

Norges
vassdrags- og
energidirektorat

Tiltakshaver	Sunnhordland Kraftlag AS
Referanse	200700442-26
Dato	25.09.2015
Notatnummer	KV-notat 6/2015
Ansvarlig	Carsten Stig Jensen
Saksbehandler	Ragnhild Stokker

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

E-post: nve@nve.no, Postboks 5091, Majorstuen, 0301 OSLO, Telefon: 09575, Internett: www.nve.no
Org.nr.: NO 970 205 039 MVA Bankkonto: 7694 05 08971

Hovedkontor
Middelthunsgate 29
Postboks 5091, Majorstuen
0301 OSLO

Region Midt-Norge
Vestre Rosten 81
7075 TILLER

Region Nord
Kongens gate 14-18
8514 NARVIK

Region Sør
Anton Jenssensgate 7
Postboks 2124
3103 TØNSBERG

Region Vest
Naustdalsvn. 1B
Postboks 53
6801 FØRDE

Region Øst
Vangsveien 73
Postboks 4223
2307 HAMAR

Sammendrag

Sunnhordland Kraftlag Produksjon AS søker om tillatelse etter vannressursloven til å få bygge Tøsse kraftverk nederst i Eikemoelva i Etne kommune i Hordaland. Videre søker de etter energiloven om tillatelse til bygging og drift av nødvendige høyspentanlegg i forbindelse med kraftverket. SKL Nett AS sin søknad etter energiloven om bygging av nye Tøsse transformatorstasjon i samme bygg som kraftstasjonen og nettilknytningen av kraftverket, samt søknad om ekspropriasjon av nødvendige grunn og rettigheter til dette, er også vurdert i dette dokumentet.

Tøsse kraftverk vil utnytte fallet mellom ca. kote 145, rett nedstrøms samløpet mellom Eikemoelva og Haugkvamselva, og nesten ned til havnivå. Kraftverket vil ligge på ca kote 12, i skogen bak eksisterende naust på Tøsse. Nedbørfeltet er 20,4 km² og middelvannføringa er beregnet til 1,93 m³/s. Vannveien vil gå i boret tunnel på de øverste 610 meterne og nedgravd rør på de nederste 120 meterne. Overgangen mellom borehull og nedgravd rør vil bli på ca kote 50, i lia mellom Tøsse gård og eksisterende naust. På de øverste 50 m må en regne med at røret delvis må sprenges ned. Utløpskanalen fram til sjøkanten vil bli ca. 75 m lang, og vil enten bli en støpt betongkanal eller nedgravd rør. Kraftverket er planlagt med installert effekt på maksimalt 4,0 MW, største slukeevne på 3,5 m³/s og minste driftsvannføring på 0,18 m³/s.

De største konfliktene ved prosjektet er knyttet til negative konsekvenser for landskap og turisme.

Etne kommune mener at nytten ved prosjektet er vesentlig større enn ulempene og er positive til utbygging. Fylkesmannen har ikke tatt konkret stilling til konsesjonsspørsmålet, men er opptatt av konsekvenser for bl.a. landskap, friluftsliv, reiseliv og biologisk mangfold. Naturvernforbundet Hordaland har konkludert med at søknaden bør avslås på bakgrunn av negative konsekvenser for disse temaene. Grunneierne Oddny Irene Miljeteig og Terje Rørmark har inngått avtale med SKL om leie av nødvendige rettigheter. De har noen kommentarer til hvordan en eventuell utbygging bør gjennomføres, men uttrykker ingen skepsis til prosjektet som sådan. NVE legger til grunn at de er positive til utbygging. Øvrige høringsparter har ikke hatt kommentarer som er av betydning for konsesjonsspørsmålet.

NVE mener det er redusert vannføring i fossen ved utløpet av Eikemoelva, selve kraft-/trafostasjonsbygget, adkomstveien til dette, den nedgravde delen av vannveien og utløpskanalen som i størst grad kan få negative virkninger for landskap og turisme. Disse delene av anlegget vil være synlige fra fjorden og på nært hold for turister til Eikemostølen og de som bor på Eikemo eller har feriebolig på Tøsse eller Eikemo. I anleggsfasen vil anleggsmaskiner, støy, graving, sprenging og synlige sår i landskapet redusere opplevelsesverdiene både lokalt ved Tøsse og for det overordnede landskapet i Indre Åkrafjord. NVE mener det ikke kan utelukkes at besøket til Eikemostølen kan gå noe ned i byggeperioden, spesielt dersom både Tøsse og Eikemo kraftverk realiseres og bygges samtidig. Etter vårt syn vil dette likevel avhenge mer av hvordan byggearbeidene ved Eikemo kraftverk gjennomføres enn av anleggsaktiviteten ved Tøsse. Selv om opplevelsesverdien reduseres kan vi ikke se at annen turistvirksomhet i området vil bli negativt berørt når det gjelder besøkstall.

Anleggsperioden er imidlertid av begrenset varighet. NVE legger vesentlig større vekt på driftsfasen. Med god gjennomføring av anleggsarbeidene, slik at inngrepene i terrenget blir minst mulig, god arkitektonisk utforming av kraft-/transformatorstasjonsbygget og god tilbakeføring av området etterpå, mener NVE at inngrepene vil være lite fremtredende i det overordnede landskapet når anlegget er ferdigstilt og området er revegetert. Lokalt vil anlegget åpenbart være mer synlig, men forutsatt nevnte avbøtende tiltak mener NVE at de tekniske inngrepene vil ha akseptable konsekvenser i driftsfasen.

I driftsfasen anser NVE at den største negative konsekvensen av anlegget vil være redusert vannføring i fossen ved utløpet av elva. Dette vil redusere opplevelsverdiene mye lokalt og til en viss grad også den helhetlige opplevelsen av Indre Åkrafjord. Fossen er likevel ingen selvstendig turistattraksjon. Det er heller ikke Tøsse som er målet for turister som besøker Eikemostølen. Selv om redusert vannføring i fossen vil være negativt for landskapsopplevelsen, mener vi det er lite trolig at antall turister vil bli redusert som følge av dette, verken til Eikemostølen eller til øvrige attraksjoner i området, som båtcruiset.

Det er ikke registrert verken truede vegetasjonstyper eller verdifulle naturtyper i planområdet. Den planlagt utbygde strekningen har trolig ingen nevneverdig verdi som leveområde verken for de rødlistede artene oter og strandsnipe, som ifølge søknaden om Eikemo kraftverk skal finnes i vassdraget, eller for fossefall. Heller ikke for fisk. Havørn er i dag ikke lenger rødlistet. NVE legger derfor ikke vekt på den tidligere registreringen av havørn i influensområdet for utbyggingen. Redusert vannføring vil trolig ha negative konsekvenser for den sjeldne og fuktighetskrevede arten svavrangmose, som er registrert ved utløpet av elva. Arten er imidlertid naturlig sjelden og er ikke truet. NVE legger derfor ikke avgjørende vekt på forekomsten av denne mosearten. Vi mener likevel det må være en forutsetning for en eventuell konsesjon at det slippes minstevannføring for å ivareta noe av fuktigheten som gjør området egnet som habitat for denne arten.

En eventuell utbygging av Tøsse kraftverk er beregnet å gi 13,8 GWh i et gjennomsnittså. Selv om dette isolert sett ikke er et vesentlig bidrag til fornybar energiproduksjon, så utgjør småkraftverk samlet sett en stor andel av ny tilgang de senere år. De tre siste årene (2012-14) har NVE klarert drøyt 1,8 TWh ny energi fra småkraftverk. De konsesjonsgitte tiltakene vil være et bidrag i den politiske satsingen på småkraftverk, og satsingen på fornybar energi.

SKL Nett AS har også søkt konsesjon for bygging av Tøsse transformatorstasjon og å tilknytte denne til det planlagte regionalnettet i området med en cirka 850 meter lang 66 kV kraftledning. NVE mener etableringen av Tøsse transformatorstasjon og nettilknytningen er en rasjonell måte å tilknytte planlagt kraftverk på og er i tråd med de planene som er lagt for nettutviklingen i området. De negative virkningene av kraftledningen er først og fremst knyttet til synlighet av ledningen i dalføret opp til T-avgreiningspunktet. Løsningen som NVE i dag har gitt konsesjon til forutsetter at Olje- og energidepartementet gir konsesjon til 66 kV kraftledningen Blåfalli – Rullestad, som NVE sendte positiv innstilling på i desember 2014.

Utbyggingen vil generere skatteinntekter til kommunen og gi inntekter til søkerne og grunneierne. Videre vil ulike typer næringsvirksomhet i området trolig profitere på byggingen av Tøsse kraftverk i anleggsperioden. Bygging av kraftverket vil på denne måten kunne bidra til å opprettholde lokal bosetning i Åkrafjord-området.

De aller fleste småkraftprosjekter vil ha enkelte negative konsekvenser for en eller flere allmenne interesser. For at NVE skal kunne gi konsesjon til kraftverket må virkningene ikke bryte med de føringer som er gitt i Olje- og energidepartementets retningslinjer for utbygging av små vannkraftverk. Videre må de samlede ulempene ikke være av et slikt omfang at de overskrider fordelene ved tiltaket. NVE kan sette krav om avbøtende tiltak som del av konsesjonsvilkårene for å redusere ulempene til et akseptabelt nivå.

Etter en helhetsvurdering av planene og de foreliggende uttalelsene mener NVE at fordelene av det omsøkte tiltaket er større enn skader og ulemper for allmenne og private interesser slik at kravet i vannressursloven § 25 er oppfylt. NVE gir SKL Produksjon AS tillatelse etter vannressursloven § 8 til bygging av Tøsse kraftverk. Tillatelsen gis på nærmere fastsatte vilkår.

Videre gir NVE SKL Produksjon AS konsesjon etter energiloven § 3-1 til bygging og drift av nødvendige høyspentanlegg i Tøsse kraftverk, og SKL Nett AS konsesjon for bygging av Tøsse transformatorstasjon og en ny cirka 850 meter lang 66 kV kraftledning. Tillatelsene gis på nærmere fastsatte vilkår. Samtidig gir NVE SKL Nett AS tillatelse til å ekspropriere bruksrett for areal til kraftledningstraseen fra Tøsse transformatorstasjon til T-avgreining på fremtidig kraftledning Rullestad – Blåfalli.

Innhold

Sammendrag	1
Søknad	5
Høring og distriktsbehandling	11
Søkers kommentar til høringsuttalelsene	15
Konkurrerende prosjekt	20
NVEs vurdering	21
NVEs konklusjon etter vannressursloven	32
NVEs konklusjon etter energiloven	32
NVEs vurdering av søknader om ekspropriasjon og forhåndstiltredelse	33
NVEs vedtak om samtykke til ekspropriasjon	34
Forholdet til annet lovverk	35
Merknader til konsesjonsvilkårene etter vannressursloven	37
Øvrige forhold	41
Vedlegg	41

Søknad

NVE mottok følgende søknad fra Sunnhordland Kraftlag, datert 13.03.2006:

«Sunnhordland Kraftlag AS ynskjer å nytta vassfallet i Eikemoelva i Etne kommune i Hordaland fylke, og søker med dette om fylgjande løyve:

1. Etter lov om vassdrag og grunnvatn , jf. §8, om løyve til:

- å byggja Tøsse kraftverk

2. Etter energilova om løyve til:

- bygging og drift av Tøsse kraftverk, med tilhøyrande koplingsanlegg. Konsesjonssøknad for kraftleidningar vil bli sendt som eigen søknad.

3. Etter ureininglova om løyve til:

- gjennomføring av tiltaket.

4. Etter Lov om oreigning av fast eigedom av 23. oktober 1959 om løyve til:

- evt. oreigning av bruksrett til 1/3 av fallrettane, tilhøyrande gnr. 96, bnr. 1, avhengig av utfallet av tvisten vedrørande desse rettane.

Bakgrunnen for at det vert søkt om oreigningsløyve er at det er inngått leigeavtalar for dei rettane som tilhører gnr. 96, bnr. 1 med to ulike utbyggjarar, den eine av desse er SKL.

Grunneigaren meiner sjølv at grunnlaget for den eine av desse leigeavtalane har falle bort, og at han difor ser seg ubunden av denne, og at han har ein bindande avtale med SKL. Dette synet er ikkje akseptert av den andre utbyggingsinteressa. Det er såleis ein tvist om denne tredjedelen av fallrettane.»

De tekniske planene for både kraftverket og løsningen for overføringsledning er endret underveis. I det videre forholdet NVE seg til planene slik de foreligger i dag.

Tøsse kraftverk med transformatorstasjon og nettilknytning, endelig omsøkte hoveddata.

Tallene er basert på situasjonen etter at øvre deler av nedbørfeltet er overført til Vetrhusvatn.

TILSIG		Hovedalternativ
Nedbørfelt	km ²	20,4
Årlig tilsig til inntaket	mill.m ³	60,8
Spesifikk avrenning	l/(s·km ²)	94,6
Middelvannføring	m ³ /s	1,93
Alminnelig lavvannføring	l/s	190
5-persentil sommer (1/5-30/9)	l/s	290
5-persentil vinter (1/10-30/4)	l/s	100
5-persentil året	l/s	120
KRAFTVERK		
Inntak	moh.	145,0
Avløp	moh.	12,0
Lengde på berørt elvestrekning	m	820
Brutto fallhøyde	m	133
Midlere energiekvivalent	kWh/m ³	0,31
Slukeevne, maks	m ³ /s	3,5

Minste driftsvannføring	l/s	180
Planlagt minstevannføring, sommer	l/s	290
Planlagt minstevannføring, vinter	l/s	100
Tilløpsrør, diameter	mm	1200
Borehull, tverrsnitt	m ²	1,77
Tilløpsrør/borehull, lengde	m	120/610
Installert effekt, maks	MW	4,0
Bruktid	timer	3450

PRODUKSJON

Produksjon, vinter (1/10 - 30/4)	GWh	6,4
Produksjon, sommer (1/5 - 30/9)	GWh	7,4
Produksjon, årlig middel	GWh	13,8

ØKONOMI

Utbyggingskostnad (2015)	mill.kr	63,3
Utbyggingspris (2015)	kr/kWh	4,66

Tøsse kraftverk, elektriske anlegg

GENERATOR

Ytelse	MVA	4,3
Spenning	kV	6,6

TRANSFORMATOR

Ytelse	MVA	20/20/6
Omsetning	kV/kV	66/22/6,6

NETTILKNYTNING (kraftlinjer/kabler)

Lengde	m	Ca. 850
Nominell spenning	kV	66
		Jordkabel og luftlinje

Om søker

Sunnhordland Kraftlag AS (SKL) ble fra 01.01.2009 konsernorganisert og omfatter nå et morselskap, SKL AS, og 3 datterselskap, SKL Nett AS, SKL Produksjon AS og SKL Marked AS.

Kjernevirksomheten til SKL er produksjon, overføring og engrosomsetning av elektrisk kraft.

Haugaland Kraft AS og BKK AS er de største eierne, med en samlet eierandel på 73,9 %. Selskapet har i dag ca 120 ansatte og hovedkontoret er på Stord.

SKL eier og driver 8 kraftstasjoner i Kvinnherad, Fusa og Stord kommuner. I tillegg har SKL en eierandel på 8,75 % i Sima kraftanlegg i Eidfjord kommune. Samlet har disse kraftverkene en ytelse på 566 MW og middels årsproduksjon på 1625 GWh. 80 % av produksjonen kommer fra Blådalsvassdraget (Blåfalli) i Matre i Kvinnherad kommune.

18.12.2014 fikk SKL konsesjon til bygging av Håfoss kraftverk i Etne kommune. Dette kraftverket er planlagt med en installasjon på 8,5 MW og er beregnet å gi en middels årsproduksjon på 34,3 GWh.

SKL har inngått avtaler med grunneierne (Oddny Miljeteig og Ragnvald Ljosnes) om alle nødvendige rettigheter til grunn og leie av fall ved Tøsse.

Etter dagens organisering er det formelt SKL Produksjon AS som søker om konsesjon til bygging av Tøsse kraftverk og høyspentanlegg inne i kraftverket, mens SKL Nett AS er søker for transformatorstasjonen og tilknytningsledningen.

Beskrivelse av området

Tøsse ligger på nordsida av Åkrafjorden. Stedet består av et par nedlagte småbruk som i dag benyttes som ferieboliger. Tilkomst til Tøsse er med privat båt fra Viskjer ved E76 mellom Fjæra og Etne. Eikemogrenda, som ligger på en flate i terrenget litt høyere opp, har sammen med Tøsse bygd ei egen brygge nede ved Åkrafjorden og det går vei fra Tøsse og opp til gårdene på Eikemo. Det er fortsatt fastboende og aktiv gårdsdrift på Eikemo og Eikemostølene, som ligger helt opp mot snaufjellet. Om sommeren har Eikemostølene blitt et regionalt turistmål, etter at bøndene selv startet med å arrangere traktorsafari. Turistene hentes nede ved Tøsse og fraktes opp til stølene i en spesialbygget henger.

Tøsse kraftverk vil utnytte den nederste delen av Eikemoelva, med inntak rett nedstrøms samløpet mellom Eikemoelva og Haugkvamselva. På det nærmeste passerer veien opp til Eikemo knappe 200 m fra planlagt utbygd elvestrekning. Dette er ved inntaket. En bergknaus skjuler imidlertid inntaksområdet fra veien. På utbyggingsstrekningen går elva gjennom en dyp, utilgjengelig bergkløft og er ikke synlig i terrenget. Ved utløpet i fjorden er det en vinkel i elveløpet som gjør at elva munner ut mot vest bak en bergknaus og ikke vinkelrett på fjorden. En må derfor komme ganske nær fossen for å få fullt innsyn til den. Ved ankomst til brygga ved Tøsse er fossen godt synlig og hørbar, da avstanden mellom brygga ved Tøsse og utløpsosen bare er ca 150 m.

Fra Fjæra og ut langs nordsiden av Åkrafjorden går det en lokal 22 kV kraftledning som drives av Skånevik og Ølen Kraftlag (SØK). Denne svinger opp fra fjorden ved Mosnes, går via Eikemo og ned til Tøsse igjen før den fortsetter utover langs fjorden.

For øvrig er det i dag få tegn til menneskelige inngrep i utbyggingsområdet.

Samtidig med vår innstilling til OED i desember 2014 om utbygging av tre kraftverk i Rullestad og Skromme, anbefalte vi at det gis konsesjon til ny 66 kV overføringsledning fra Rullestad via Tøsse og videre til Brandvik og Blåfalli. Etter vår anbefaling vil traséen for denne ledningen krysse veien fra Tøsse til Eikemogrenda rett nord for inntaket til Tøsse og Tysseåsen. Deretter går den nordover mellom Eikemogrenda og Hesjedalsnuten, videre litt vest for stølsvegen og så gjennom Skreddalen til Vetthusvatna.

Den øvre delen av nedbørfeltet til Eikemoelva er overført til Vetthusvatn (konsesjon av 22.06.2011) for å utnyttes i eksisterende Blåfalli III og Blåfalli Vik.

Eikemo Kraft AS har søkt om konsesjon for bygging av Eikemo kraftverk mellom Eikemogrenda og Eikemostølene lenger opp i vassdraget. Denne søknaden er sluttbehandlet samtidig med søknaden om konsesjon til Tøsse kraftverk, og NVE har vedtatt å gi tillatelse til Eikemo kraftverk.

Teknisk plan

Inntak

Inntaksdammen vil bli bygget i kløfta nedstrøms samløpet mellom Eikemoelva og Haugkvamselva. Det er planlagt å bygge en buedam i betong som vil få en lengde på ca. 21 m. Vannvolumet i inntaksbassenget vil bli ca. 7500 m³, noe som vil gi en damhøyde på ca. 5 m og et neddemmet areal på omtrent 4,5 daa. Overløpshøyden er planlagt å ligge på ca. kote 145.

Vannvei

Vannveien vil bestå av et borehull på de øverste 610 meterne og nedgravd rør på de nederste 120 meterne. Overgangen mellom borehull og nedgravd rør er av anleggstekniske årsaker flyttet ned fra ca. kote 100 (i overkant av innmarka på Tøsse) og ned til ca. kote 50. Strekningen med nedgravd rør vil således bli kortere enn etter tidligere plan. På de øverste 50 meterne må en regne med at røret delvis må sprenges ned, mens på de nederste 70 meterne legges det til grunn at røret i sin helhet kan graves ned i løsmasser.

Fra SKL: fotomontasje av inntaksdam med lukehus.

Kraftstasjon

Etter den siste høringsrunden er det avdekket en mulig gravhaug der kraftstasjonen var planlagt. Bygget er derfor planlagt flyttet enda en gang, slik at det trekkes bakover i terrenget og plasseres 50-60 m inn fra strandlinja og eksisterende naust.

Tidligere har SKL oppgitt at de vil legge vekt på å utforme bygget slik at det blir best mulig tilpasset eksisterende naustmiljø.

Det vil bli installert en vertikal peltoneturbin med en installert effekt på 4,0 MW, største slukeevne på 3,5 m³/s og minste driftsvannføring på 0,18 m³/s.

Utløpskanalen vil bli en 75 m lang støpt betongkanal, alternativt kan den legges i nedgravd rør fram til sjøkanten.

Nettilknytning

SKL søkte i 2008 om konsesjon for bygging av Tøsse transformatorstasjon og bygging av en ny 66 kV kraftledning mellom Tøsse og Brandvik. Hensikten med disse tiltakene var blant annet å tilknytte Tøsse kraftverk. Etter at denne konsesjonssøknaden ble sendt inn har det vært vesentlige endringer i planer for nettutviklingen i området. I 2010 søkte SKL Nett AS om konsesjon blant annet for bygging av en 66 kV-ledning mellom Rullestad og Tøsse og en 66 kV ledning mellom Blåfalli og Brandvik. Disse tre søknadene av 2008 og 2010 utgjorde samlet sett en 66 kV kraftledning fra Rullestad via en ny Tøsse transformatorstasjon til Blåfalli. Ved Tøsse ble det søkt om to alternative løsninger som innebar enten en innføring via Tøsse transformatorstasjon eller en løsning med luftledning som gikk nord for den planlagte transformatorstasjonen og Tøsse kraftverk. I vår innstilling av 18.12.2014 til Olje- og energidepartementet anbefalte vi at ny 66 kV kraftledning mellom Rullestad og Blåfalli bygges etter alternativet med luftledning nord for Tøsse kraftverk. Dersom denne ledningen realiseres vil det være god kapasitet i nettet til å overføre strøm fra alle kraftverkene som har fått konsesjon i Åkrafjordområdet. Da innstillingen ble oversendt var konsesjonsspørsmålet for Tøsse kraftverk uavklart. NVE avventet derfor behandlingen av nettilknytningen og Tøsse transformatorstasjon i påvente av konsesjonsvedtak for Tøsse kraftverk. Strekningen på cirka 850 meter fra Tøsse transformatorstasjon til T-avgreiningen, er resterende del av den tidligere konsesjonssøkte ledningen

mellom Tøsse transformatorstasjon og Brandvik, omsøkt i 2008 (nevnt ovenfor). Hensikten med denne ledningen er å tilknytte Tøsse transformatorstasjon og Tøsse kraftverk til regionalnettet.

I dette notatet vurderes derfor søknaden etter energiloven om å bygge Tøsse transformatorstasjon og 66 kV-ledningen mellom Tøsse transformatorstasjon og T-avgreiningen på den planlagte ledningen mellom Rullestad og Blåfalli. Disse to tiltakene er nødvendig for å tilknytte Tøsse kraftverk til regionalnettet.

Dagens plan for nettilkobling innebærer at det bygges en transformatorstasjon ved Tøsse kraftverk, hvor strømmen fra både Tøsse og andre planlagte kraftverk rundt fjorden transformeres opp til 66 kV. Fra transformatorstasjonen ledes strømmen i en 66 kV ledning opp til et tilkoblingspunkt på den nye planlagte ledningen mellom Rullestad og Blåfalli. Samtidig bygges ny 22 kV ledning opp til Eikemo, hovedsakelig i samme trasé som i dag, men både 22 kV-ledningen og 66 kV-ledningen legges som jordkabel i samme kabelgrøft forbi fjellknausen bak Tøsse gård. Dagens luftledning forbi Tøsse vil bli revet. Bak fjellknausen ovenfor Tøsse går begge ledningene over til luftledninger, som føres parallelt opp til tilknytningspunktet for den planlagte 66 kV-ledningen Blåfalli - Rullestad. Derfra fortsetter 22 kV-ledningen videre til Eikemo, som i dag. Strekningen med jordkabel vil bli ca. 350 m, mens strekningen med 66 kV luftledning vil bli drøyt 500 m. Planene for transformatorstasjon og nettilknytning samsvarer i hovedsak med det som ble presentert ved høringen av søknadene.

Inn til Tøsse transformatorstasjon kommer også en 22 kV ledning fra vest. Denne skal bygges ny i en trasé litt ovenfor eksisterende 22 kV, som går helt nede langs fjorden. Denne ledningen vil ha kapasitet til å overføre kraften fra øvrige småkraftverk som er planlagt rundt Indre Åkrafjord. Eksisterende 22 kV ledning vil bli revet på denne strekningen. Bygging av ny 22 kV ledning langs fjorden er ikke en følge av Tøsse kraftverk.

Det er Skånevik og Ølen Kraftlag (SØK) som er områdekonsesjonær og som vil bygge og drive 22 kV distribusjonsledningene vestover og mot Eikemo. De elektriske anleggene i Tøsse kraftverk vil bli driftet av SKL Produksjon AS. SKL Nett AS vil eie og drive Tøsse transformatorstasjon og 66 kV-ledningen til T-avgreiningspunktet.

Veier

Det må bygges en anleggsvei på ca. 250 m fra eksisterende vei opp til Eikemo og fram til inntaksdammen. Det må også bygges en 80-90 m lang adkomstvei fra brygga, bak eksisterende naust og opp til kraftstasjonen. SKL ønsker at disse veiene skal være permanente.

Massetak og deponi

Etter justert plan vil det kun bli ca. 2000 m³ overskuddsmasse fra tunnelboringen. Disse massene vil i hovedsak bli benyttet i røgatestraséen og som veigrus. Eventuelle overskuddsmasser kan brukes til utfyllinger for planlagt ny småbåthavn.

Arealbruk

Av permanent arealbruk vil inntaksbassenget demme ned ca. 4,5 daa, selve kraftstasjonen vil kreve ca. 0,5 daa, adkomstveiene vil beslaglegge ca. 1,5 daa og rørgata vil berøre ca. 0,5 daa.

Forholdet til offentlige planer

Kommuneplan

I kommuneplanens arealdel er utbyggingsområdet ved Tøsse kraftverk avsatt til industri/annet byggeområde. Resten av området som berøres av utbyggingen er avsatt som LNF-område. Arealdelen er fra 2003 og skal revideres i nærmeste framtid. Planprogram ble vedtatt 24.02.2015

Samlet plan (SP)

Fylkesmannen i Hordaland anbefalte 06.02.2005 at det ble gitt fritak fra behandling i SP. Omtrent samtidig ble det vedtatt å avvikle Samlet Plan for prosjekter under 10 MW/50 GWh. Saken ble derfor ikke ferdigbehandlet.

Verneplan for vassdrag

Prosjektet berører ikke verneplan for vassdrag.

Naturområder med urørt preg

Prosjektet berører ikke store sammenhengende naturområder med urørt preg.

Andre verneområder

Grensene for Folgefonna nasjonalpark følger den vernede Mosneselva helt ned til Åkrafjorden. Mosneselva er nabovassdraget til Eikemoelva. Langs kystlinja er det ca. 4 km mellom utløpet av Eikemoelva og utløpet av Mosneselva.

Eventuelle fylkesvise eller kommunale planer for småkraftverk

Hordaland var i 2009 det første fylket i landet som vedtok en egen fylkesdelplan for små vannkraftverk. Målsettingen med denne planen var å samle kunnskap om viktige regionale og nasjonale verdier i mulige utbyggingsområder for å bedre grunnlaget for veiing av verdier/interesser og vurdering av sumvirkninger i småkraftsaker. I tillegg å utarbeide fylkespolitiske retningslinjer for å sikre at ny fornybar energiproduksjon i små-, mini- og mikrokraftverk ikke fører til tap av naturmangfold, friluftslivsområder eller landskap av stor verdi. I fylkesdelplanen ligger Tøsse kraftverk i delområde 13: Matre –Åkrafjorden.

Høring og distriktsbehandling

Søknaden er behandlet etter reglene i kapittel 3 i vannressursloven. Den er kunngjort og lagt ut til offentlig ettersyn. I tillegg har søknaden vært sendt lokale myndigheter og interesseorganisasjoner, samt berørte parter for uttalelse. Høringsuttalelsene har vært forelagt SKL for kommentar. NVE arrangerte befarung i området den 06.11.2007. På befarungen presenterte SKL et nytt utbyggingsalternativ, basert på bl.a. innspillene som kom inn i høringsrunden. Den justerte planen er presentert i en planendringssøknad fra SKL av 10.06.2008 (NVE 200700442-14). Også denne planen har vært sendt på høring. I ettertid er det avdekket en mulig gravhaug der kraftstasjonen var tenkt plassert, i tillegg til at det viste seg å by på tekniske utfordringer å bygge vannveien som beskrevet i planendringssøknaden. Plasseringen av kraftstasjonen og utførelsen av vannveien er derfor justert ytterligere. Disse endringene er såpass begrenset at de nyeste justeringene ikke er sendt på høring. Alle tall, beregninger og beskrivelser av prosjektet ovenfor er basert på de siste opplysningene NVE har mottatt om det aktuelle temaet.

Høringspartenes egne oppsummeringer er referert der hvor slike foreligger. Andre uttalelser er forkortet av NVE. Enkelte uttalelser, eller deler av uttalelser, omhandler forhold som ikke lenger er relevant, etter at NVE har avgitt innstilling til OED om kraftverk i Rullestadområdet og trasé for ny overføringsledning mellom Rullestad – Tøsse – Brandvik – Blåfalli. Disse uttalelsene er ikke referert. Flere uttalelser gjelder helt eller delvis planene for ny overføringsledning. Disse er omtalt og vurdert i vår innstilling av 18.12.2014, NVE 200701095, KN-notat nr 35/2014. Fullstendige uttalelser er tilgjengelige via offentlig postjournal og/eller NVEs nettsider.

NVE har mottatt følgende kommentarer til søknaden:

Etne kommune fattet først enstemmig vedtak i kommunestyremøte den 12.12.2006 (NVE - 200503386-20) om at de er positive til utbyggingsplanen på Tøsse. Da planendringssøknaden ble sendt på høring ble saken tatt opp i kommunestyret på nytt i møte den 23.09.08 (NVE - 200700442-21). Ut fra saksframstillingen oppfatter NVE det slik at vedtaket av 23.09.2008 er ment å erstatte vedtaket av 12.12.2006. Ordlyden i det nye vedtaket bygger på ordlyden i det gamle og omhandler i stor grad de samme forholdene. Vi refererer derfor kun vedtaket av 23.09.2008. Også denne gangen var hele kommunestyret positive til utbygging:

”Etne kommune er positiv til bygging av kraftverk på Tøsse, slik dei justerte planane er lagt fram. Vi meiner der framleis er stor overvekt av nytte knytt til tiltaket.

Vi har følgjande krav til tiltaket:

1: Utbygger syt for at det vert etablert ei heilårs båthavn for dei fastbuande og grunneigarar på den veglausa nordsida av Åkrafjorden, og dette skal innarbeidast i detaljeplanar for anlegget. Positive synergieffekter ved samordning av bygging av kraftanlegg og småbåthamn må utnyttast i så stor grad som mogleg.

Etne kommune tar initiativ for å få i gang ein planprosess om småbåthavn som stettar krava gitt ovanom.

2: Av omsyn til lokal byggeskikk skal kraft- og transformatorstasjonen framstå med trekledning og ha mørk takteking, helst skifer.

For den delen av stasjonsområdet som kjem inn i den private reguleringsplanen, tek vi atterhald om handsaminga av denne. Vedrørande støy og vibrasjonar frå stasjonsbygget, må det leggjast opp til løysingar for å redusere dette mest mogleg.

3. Det kan vere eit føremon om ein del av pålagt minstevassføring blir knytt til sommarsesongen. Dette av omsyn til den aukande turismen i området.

4. Ein må i byggefasen ta omsyn til sårbart kulturlandskap på Tøsse gard, ved bruk av lokale vegar til tyngre kjøretøy og ved motorferdsle i utmark. Ev. skadar må utbetrast så langt som råd. Ein må ta særskilte omsyn ved kryssing av Bakkabekken, også når det gjeld den tekniske løysinga for kryssinga.

For detaljert grunngjeving av innspela syner vi til saksframstillinga.”

Vedtaket av 23.09.2008 er gjort på bakgrunn av forventet kraftproduksjon etter at øvre deler av vassdraget er overført til Vetrhusvatn.

Muligheten for et bidrag til å få bygget båthavn som dekker behovet til de fastboende har hele tiden vært en viktig del av det kommunen vurderer som samfunnsnytt ved prosjektet. I kommunens

saksutredning til planendringssøknaden vurderes nytten av tiltaket å være stor i forhold til inntekter for kommunen, behov for arbeidskraft i byggefasen, synergieffekt overfor planlagt småbåthamn mm.

Fylkesmannen i Hordaland har i brev av 22.12.2006 (NVE - 200503386-21) konkludert med følgende:

- *Konsekvensene for landskapet må klargjøres på en bedre måte før man tar stilling til konsesjonsspørsmålet. Slik konsekvensanalyse bør utføres samlet for kraftutbyggingen og aktuelle overføringslinjer i området.*
- *Kraftverket bør legges lenger vekk fra strandlinjen. Behovet for permanente veier må begrunnes.*
- *Tiltaket har slikt omfang at det bør reguleres gjennom plan- og bygningsloven.*
- *Ved eventuell konsesjon må det fastsettes minstevannføring. Minstevannføringen bør gjelde hele året og være lik eller større enn alminnelig lavvannføring nedstrøms inntaket.*
- *Konsesjonæren må pålegges å overvåke forekomsten av svavrangmosen i utløpet av Eikemoelva. I forbindelse med en eventuell utbygging må man ta hensyn til hekkende havørn og eventuelt andre viktige arter i området.»*

Etter planendringssøknaden har Fylkesmannen kommet med en tilleggsuttalelse i brev av 20.10.2008 (NVE - 200700442-22). Konklusjonen i denne uttalelsen er delvis lik som i den første uttalelsen, ordlyden i enkelte punkter er justert og enkelte punkter er nye:

- *Konsesjonssøknaden er ufullstendig når det gjelder å vise konsekvenser for landskap, friluftsliv, inngrepsfri natur og reiseliv. Framlagte utredning er ikke tilstrekkelig til å ta stilling til konsesjonsspørsmålet.*
- *Aktuelle utbyggingar i Åkraffjordområdet bør vurderes samlet etter at fylkesdelplan for småkraftverk er ferdigstilt.*
- *Tiltaket er etter Fylkesmannes syn reguleringspliktig etter plan- og bygningsloven.*
- *Når det gjelder forholdet til biologiske forekomster i utbyggingsområdet viser vi til vår uttalelse av 22.12.2006.»*

Hordaland fylkeskommune gjorde i brev av 8. november 2006 (NVE 200700442-30) rede for status når det gjelder kjennskap til kulturminner i området og orienterte om at det ville være nødvendig å gjennomføre § 9-undersøkelser. De ønsket ikke å uttale seg før disse undersøkelsene var gjennomført. Fylkeskommunen ble orientert om at NVE kunne komme til å avgjøre konsesjonsspørsmålet før resultatet av undersøkelsene var klart.

Kulturminneundersøkelsene ble gjennomført i 2008 og rapporten som dokumenterer funnene er datert 20. november 2008. I forkant av dette hadde søknaden om planendring vært på høring, med frist for uttalelse 25. september 2008. NVE har ikke mottatt noen høringsuttalelse fra fylkeskommunen der de tar stilling til konsesjonsspørsmålet verken før eller etter at rapporten var ferdigstilt.

Statens vegvesen, region Vest har i brev av 27.10.2006 (NVE 200503386-6) ingen merknader til søknaden.

Kystverket Vest ber i brev av 21.11.2006 (NVE 200503386-9) bl.a. om at det ved en eventuell konsesjon går fram av konsesjonsdokumentene at tiltak i sjø som faller inn under havne- og

farvannslovens bestemmelser skal godkjennes av Kystverket. Dette gjelder tiltak som kaier, flytebrygger, utfyllinger, sjøledninger m.m. Søknad om tillatelse må sendes Kystverket i god tid før eventuelle tiltak ønskes iverksatt.

Naturvernforbundet Hordaland (NVH) har kommet med en uttalelse datert 15.12.2006 (NVE 200503386-19) der de har konkludert med at søknaden om konsesjon for bygging av Tøsse kraftverk bør avslås fordi skadene og ulempene for allmenne interesser er større enn fordelene. Endrede planer underveis, med flytting av kraftstasjonen og rørgaten har ikke endret NVHs konklusjon, jf. uttalelse til planendringen av 25.09.2008 (NVE 200700442-20).

NVH begrunner primært sitt syn ut fra negative virkninger for biologisk mangfold, inngrep i naturområder med urørt preg, landskap og reiseliv. I tillegg mener de at utbyggingen kan ha negative virkninger for kulturminner og landbruk og at prosjektet har liten samfunnsnytte.

Småkraftentreprenørene (SE) ved Egil Astad (nå Skrudskraft), representert av advokatfirmaet Haavind Vislie, krevde i brev datert 24.11.2006 (NVE 200503386-10) at behandlingen av konsesjonssøknaden ble stanset. Bakgrunnen for kravet var tvist om fallrettene som skal utnyttes i Tøsse kraftverk, hvor SE mente å ha gyldig avtale på utnyttelse av minst 1/3 av fallrettene. NVE viser til nevnte dokument for nærmere redegjørelse og begrunnelse. SE forbeholdt seg retten til å komme tilbake med høringsuttalelse dersom NVE fortsatte konsesjonsbehandlingen av SKLs søknad. Spørsmålet om stans i behandlingen av konsesjonssøknaden ble til sist avgjort av OED. OED stilte seg i brev av 31.08.2007 bak NVEs beslutning om å gå videre med behandlingen av SKL sin søknad om bygging av Tøsse kraftverk (NVE 200700444-6).

Etter OEDs avgjørelse fikk Småkraftentreprenørane aksept fra NVE for å komme med en høringsuttalelse innen 15.10.2007. NVE mottok uttalelse 01.10.2007 (NVE 200700442 – 10). Småkraftentreprenørane mener at SKL vil utnytte vannet for dårlig i sitt prosjekt og at det ikke gis korrekt, objektiv informasjon til grunneierne. Innholdet i denne uttalelsen er ikke relevant for NVEs vurdering av konsesjonssøknaden fra SKL om bygging av Tøsse kraftverk og refereres ikke nærmere. NVE har svart på Småkraftentreprenørane sitt innspill i dokumentet med saksreferanse NVE 200700442-11.

Etter SKL sin planendringssøknad har Småkraftentreprenørane kommet med en ny uttalelse, datert 20.08.2008 (200700442-18). De mener det bør tillates å regulere vannstanden i inntaksdammen med 5 m for å redusere flomtapet. Videre mener de at deres eget alternativ med kraftstasjon i fjell på østsida vil være bedre på grunn av mindre støy. Med SKLs alternativ forventer de at støynivået vil bli sjenerende helt oppe ved tunet på Tøsse. For øvrig tar ikke Småkraftentreprenørane opp forhold som er av betydning for vurderingen av konsesjonsspørsmålet i dag.

Oddny Irene Miljeteig og Terje Rørmark, som er grunneiere på Tøsse, har uttalt seg i brev av 24.11.2006 (NVE 200503386-12). På grunn av negative virkninger for deres eiendom, men også det overordnede landskapet og Åkrafjorden som turistdestinasjon, er de skeptiske til den opprinnelige planen for nettilknytning, som innebar to luftledninger fra Tøsse og oppover mot Eikemo. De mener ledningene vil bli godt synlige uansett materialvalg for ledningene. De mener imidlertid at én ledning i samme trasé som i dag er akseptabelt, uavhengig av om det blir 22 kV eller 66 kV. Den beste løsningen vil etter deres mening være å legge tilknytningsledningen fra Tøsse kraftstasjon som jordkabel så langt det lar seg gjøre.

Når det gjelder kraftstasjonsbygget mener de at denne bør bygges på en måte som samsvarer med byggeskikken i fjorden, dvs. at veggene må være kledd med panel.

Søkers kommentar til høringsuttalelsene

Etter at den opprinnelige søknaden hadde vært på høring kommenterte søker de innkomne høringsuttalelsene i brev av 27.03.2009 (NVE 200700442 – 9). Etter planendringssøknaden supplerte SKL sine kommentarer i brev av 12.08.2009 (NVE 200700442 –25). Nedenfor refererer vi alle relevante kommentarer fra SKL. Kommentarer til forhold som ikke lenger er aktuelle refereres ikke. I brevet av 27.03.2009 omtales ellers resultatene etter at det hydrologiske grunnlaget ble gjennomgått på nytt. Gjennomgangen medførte ikke nevneverdige realitetsendringer og NVE refererer ikke denne delen av brevet.

«Vi har frå NVE motteke dei fråsegnene som har kome inn under høyringsrunden for Tøsse kraftverk, og skal få gje våre kommentarar til desse. Denne konsesjonssøknaden heng nært saman med søknad frå SKL om bygging av ei krafilinje frå Fjæra til Brandvik, men fråsegnene til denne søknaden er kommentert i eige brev. Dette brevet omhandlar såleis berre Tøsse kraftverk.

....

Høringsuttale frå Fylkesmannen i Hordaland

....

Landskapsanalyse, tilhøvet til den europeiske landskapskonvensjon

Vi forstår det slik at dei norske pliktene andsynes den europeiske landskapskonvensjonen primært er meint å vera i ein mer overordna sammenheng. Det er naturleg å trekkja inn konvensjonen i høve til kommuneplanar og i den regionale planlegginga, men meir som ei føring i forhold til enkeltsaker. Utbygginga av Tøsse kraftverk vil ha relativt avgrensa verknad for fjordlandskapet. Det er berre den nedste delen av fossestrekingen som vil bli synleg påverka av utbygginga sett frå fjordområdet. Dette er også relativt grundig beskrive og illustrert i konsesjonssøknaden. Kravet om ein meir omfattende landskapsanalyse er kanskje noko uforholdsmessig i høve til omfanget av inngrepet og den verknaden det har på landskapet.

Landskap, inngrepsfrie naturområder, visualiseringar, friluftsliv og reiseliv

Metoden som implisitt er brukt ved alle vurderingar av konsekvensar er henta frå Statens Vegvesen handbok nr. 140 (revidert 2006-utgåve).

Vurdering av liten konsekvens for landskap er gjort med grunnlag i at verknadsomfanget av inngrepet er relativt avgrensa. Sjølv med regional verdi, vil konsekvensen kunna bli liten negativ i samsvar med handbok 140. SKL står difor ved denne vurderinga.

Når det gjeld synlighetsanalyse stiller vi oss litt spørjande til om dette kan vera naudsynt for heile fjordsystemet for eit tiltak av dette omfanget.

Tap av inngrepsfrie naturområde er tematisk vurdert under inngrepsfrie naturområde, sidan dette er i samsvar med normalt oppsett for tematisk inndeling . Verknadene på landskap vil i seg sjølv ikke verta vurdert som større dersom inngrepsfrie naturområde utgår. Inngrepsstatusen ligg imidlertid implisitt innbakt i vurderinga for landskap.

Det er rett at utbygginga er vurdert å ha ubetydeleg verknad for friluftsliv og reiseliv. Dette grunngevi vi med at omfanget av tiltaket er svært avgrensa sett i samanheng med heile fjordsystemet. Dersom tiltaket ville ha medført at opplevings- og landskapsverdiane hadde blitt vesentleg berørt i Åkrafjorden, ville vurderingane for reiseliv og friluftsliv også ha blitt noko annleis. Vurderingane av konsekvensane for friluftsliv og reiseliv må sjåast i samanheng med at

inngrepa ikkje endrar noko heilskapspreg eller berører spesielt viktige landskapsområde/element i fjorden.

Biologisk mangfald

Vi ser at det kan vera eit godt poeng å leggja opp til overvaking av forekomsten av svavrangmose. Det er viktig at ein her ser på utviklinga over sikt, t.d. med overvaking som inneber kontroll kvart tredje år.

Omsynet til forekomsten av svavrangmose vert også brukt som grunngeving for å fastsetja ei minstevassføring. Fylkesmannen foreslår at denne gjeld heile året, og at ho vert sett til å vera lik eller større enn alminneleg lågvassføring nedstraums inntaket. SKL har forståing for dette synet, og kan gå inn for ei minstevassføring opp mot alminneleg lågvassføring. Dette må likevel kunna grunngevast fagleg, og bør differensierast over året. Vi vil også peika på den uvissa som rår når det gjeld storleiken på lågvassføringa, jfr. kommentarane til hydrologien.

Likeeins vil vi kunna gå inn for at arbeida ved inntaksområdet ikkje vert gjort i hekketida til havørna, gjerne som fylkesmannen skriv å unngå arbeid i perioden februar-juli. Dette skulle likevel ikkje vera noko hindring for arbeid på andre deler av anlegget i denne perioden.

Forholdet til plan - og bygningsloven

Fylkesmannen bed SKL om å vurdere eit alternativ der kraftstasjonen vert lagt lenger vekk frå strandsona. Bearbeidinga av prosjektet etter at søknaden vart skriven har vist at det vil vera gunstig å trekkja plasseringa av kraftstasjonsbygningen bort frå strandkanten nær fossen. Dermed vil både kraftverket og vegen bli lite eksponert for innsyn frå fjorden. (...) Når det gjeld vegen fram til inntaket, vil vi tru at dei fleste interesser vil vera tente med ein permanent veg. Sett ut frå drifta av anlegget er det likevel ikkje nokon stor ulempe at vegen "gror att" med tida.

Detaljert plan for inntaksdam, kraftstasjon og vegar vil sjølvsagt bli utarbeidde og omsøkt i utbyggingsfasen.

Ut frå dei moment som er nemnde og kommenterte ovanfor, meiner Fylkesmannen at utbygginga samla sett har eit slik omfang at ho bør handsamast etter plan- og bygningslova. SKL meiner at tiltaket best vert handsama gjennom dei særlovene som vi har søkt om løyve i høve til: vassressurslova, energilova og forureiningslova. Det er solid røynsle som tilseier at dette representerer den beste forvaltningspraksis.»

Etter Fylkesmannens uttalelse til planendringssøknaden har SKL supplert sine kommentarer på følgende måte:

«I brevet vårt til NVE av 21.9.2007 har vi langt på veg kome fylkesmannen sine merknader i møte. Det gjalt å trekkja kraftverket bort frå (den urørte) strandlina ved utløpsosen, minstevassføring og overvaking av forekomsten av svavrangmose.

Utbygginga av Tøsse kraftverk vil ha relativt avgrensa verknad for fjordlandskapet. Det er berre den nedste delen av fossestrekingen som vil bli synleg påverka av utbygginga sett frå fjordområdet. Dette er også relativt grundig beskrive og illustrert i konsesjonssøknaden. Kravet om ein meir omfattende landskapsanalyse er kanskje noko uforholdsmessig i høve til omfanget av inngrepet og den verknaden det har på landskapet. Gjeldande retningslinjer for metodikk og klassifisering er fylgt. Dette er utdjupa i brevet vårt av 21.9.2007. Her skal vi også få leggja til at kraftverket, med den nye plasseringa som no (juni 2009) vert foreslege, vil bli endå mindre eksponert i fjordlandskapet.

...

Vi vil vidare peika på kommentaren vår i samband med Etne kommune si fråsegn om bygging av båthamn. Her har vi alt gått inn i eit konkret samarbeid om regulering av det viktigaste området i samband med kraftstasjonsbygginga. Vi viser elles til den nye Plan- og bygningslova som trer i kraft 1. juli 2009. Her vert det slege fast at det er energistyresmaktene som er vedtaksorgan, medan andre styresmakter er høyringsinstansar.

Fylkesmannen har lagt til grunn for fråsegna si eit kraftstasjonsbygg på om lag 220 m². Ved nærare bearbeiding av prosjektet meiner vi no at dette kan reduserast til om lag 150 m².»

SKL hadde følgende kommentarer til den første høringsuttalelsen fra Naturvernforbundet i Hordaland:

«Høyringsuttale frå Naturvernforbundet i Hordaland

Merknadene frå NNV i Hordaland er i stor mon dei same som Fylkesmannen framfører. Våre kommentarar vert såleis dei same som for Fylkesmannen.

NNV har i tillegg nokre andre moment som vi kort skal kommentera. Det er rett som NNV anfører at ein stor del av elvestrekninga ikkje er synfart, av den grunn at denne i praksis er utilgjengeleg. Dette betyr likevel ikkje at konsekvensane ved ei utbygging ikkje er vurdert. I konsekvensvurderinga heiter det om elvejuvet m.a.: "Avstandsobservasjonar tyder imidlertid på at juvet huser lite moser og lav. En kombinasjon av harde og slipte bergarter og flomelv har trolig ført til at etableringsforholdene for disse plantegruppene er dårlige." Vi vil også leggja til at det særigne og karakteristiske med elvejuvet ikkje vert særleg endra ved ei utbygging. Når det gjeld den heilskaplege opplevinga av fjordlandskapet, vil ikkje denne bli vesentleg endra ved ei utbygging. Vidare bearbeiding av prosjektet har vist at det vil vera gunstig å trekka plasseringa av kraftstasjonsbygningen bort frå strandkanten nær fossen. Dermed vil kraftverket bli lite eksponert for innsyn frå andre sida av fjorden.

Når det gjeld merknadene om samfunnsnytte, er det vel prinsipielt feil å neglisjera bidraget frå eit lite anlegg, slik NNV gjer. Denne argumentasjonen kan nyttast om alle anlegg, men som kjent vert mange bekker små til slutt til ei stor å!

Det som vert sagt om skattetilhøve er til dels feil. For vertskommunen er det eigedomsskatt som er det viktigaste inntektselementet (dessutan naturressursskatt for anlegg større enn 5.500 kVA). Etne kommune har innført eigedomsskatt. Når det gjeld overskotsskatten, tilfell denne ikkje Stord kommune, som NNV synest å tru, men staten. Storleiken på denne er i søknaden realistisk vurdert i høve til premissane som er lagt til grunn (produksjon, utbyggingskostnad og kraftpris).

Det vert sagt at tiltaket ikkje vil ha noko å seia for lokal busetnad, og det vert vist til at ingen av fallrettseigarane bur på staden. Utbyggingsfasen vil styrkja lokalt næringsliv og busetnad. Tilsyns- og vedlikehaldsaktiviteten vil styrkja det grunnlaget som alt er på Eikemo for busetnad. Og kva framtida vil bringa av busetnad har vel ingen av oss så stor kunnskap om.

Fra SKLs kommentar til NVHs høringsuttalelse etter planendringssøknaden refereres følgende:

«Generelt vil vi syna til dei utgreiingane og undersøkingane som vi gjorde i samband med planendringa, og som det er gjort greie for i brevet vårt av 10.6.2008. Like eins syner vi til kommentarane våre til fråsegnene for det opphavlege prosjektet, så langt dei høver.

Det er ikkje registrert viktige nye lokalitetar i den nye rørtraseen. Området framstår som ein heilt ordinær vestlandsk blandingsskog. Den gode boniteten gjer at området er frodig, og

vegetasjonen i sjølve røyrtraseen vil difor reetablera seg raskt etter at røyret er nedgrave. Alt i alt vert arealet vurdert til ikkje å oppfylla kriteria for viktige naturtypar gitt i DN-håndbok nr. 13 "Kartlegging av naturtyper". Vi vil også peika på at den nye traseen gjer at det ikkje lengre vil verta behov for å byggja veg fram til opphavleg kraftstasjonsplassering ved utløpet av elva. Vi vil før detaljplanlegginga av kraftverket likevel gjera ei undersøkjing for å kvalitetssikra og detaljera den områdekunnskapen som vi alt har.

Når det gjeld forekomsten av svavrangmose, viser vi til fråsegna frå Fylkesmannen av 22.12.2006, og vår kommentar der vi kjem merknadene i møte. Dette gjalt overvaking av forekomsten av svavrangmose og innføring av ei minstevassføring.

(...)

Lokale kjelder oppgjev at det er ein trekkveg for hjort i nærleiken av inntaksområdet. Vi antar at hjorten neppe vil verta påverka av utbygginga. Nyare gransking og røynsle viser vel at hjorten i liten grad let seg påverka av slike tiltak, men finn dei vegane han har behov for.

Det er berre ein liten "snipp" som reduserer storleiken av INON-området, og ikkje 50 % som NVH hevdar. I undersøkjinga vart verdien av området vurdert til å vera "liten/lokal".

NVH legg stor vekt på den turistmessige betydninga av Åkrafjorden, og er med rette opptekne av at kvalitetane til landskapet ikkje skal verta forringa. Det er verdt å merka seg at næringsutviklinga som knyter opp mot landskapsparkane legg vekt både på eksponering av natur- og kulturlandskap. I denne samanhengen vil småkraft også vera ein del av kulturen. Etne kommune er inne på dette når dei tek til orde for kraftturisme. Åkrafjorden landskapspark har diskutert kraftturisme med SKL, og vi har og gjeve økonomisk stønad til dette. Kraftstasjonen vil bli liggjande i nærleiken av den gamle bøkkarverkstaden, og med tilpassa arkitektur. Her vil ein såleis kunna synleggjera utnytting av lokale ressursar i småskala verkstadanlegg: Stavtømmer vert til tunner, elvevatn til elektrisk kraft, men dei ytre produksjonsanlegga er nokså like.

NVH nemner og at elvejuvet er synleg frå fjorden og frå kaien der turistane vert tekne i land. Dette er vel ei lita overdriving. Fjellformasjonen der juvet munnar ut mot det opne landskapet er slik forma at sjølve juvet knapt er synleg utan at ein går heilt bort til innløpet til dette. Dette er uråd utan å kryssa fossen, eller gjera "strandhogg" frå sjøsida. Sjølv frå ein slik standplass er berre ein liten del av juvet synleg.

Når det gjeld moglege helleristningar, har vi ikkje greidd å stadfesta om dette er tilfelle. Det er i alle høve ukjendt for oss.»

SKL hadde følgende kommentarer til den første høringsuttalelsen fra Etne kommune:

«Høringsuttale frå Etne kommune

Etne kommune slår i utgangspunktet fast at det omsøkte tiltaket er i samsvar med arealdelen av kommuneplanen.

Kommunen er oppteken av etablering av betre båthamn for Eikemogrenda, og krev at overskotsmassar frå anlegget vert nytta til dette føremålet. SKL stiller seg positive til ei slik utnytting, som er i alles interesse.

...

Kommunen peikar vidare på at kraftverksbygningen vert utforma i samsvar med lokal byggjeskikk, og nemner utforminga av lokale naust som verket skal stå saman med. Vi ser på dette som eit svært positivt innspel, og vil leggja stor vekt på dette i detaljplanlegginga.»

Etter kommunens uttalelse til planendringssøknaden har SKL supplert sine kommentarer til kommunen slik:

«SKL har inngått ein privatrettsleg avtale med grunneigaren av kraftstasjonsområdet (eigaren av gnr. 94 bnr. 1) om samarbeid om ein reguleringsprosess der både hamn og kraftverk skal regulerast inn. Intensjonen er å få til ei hamn i tilknytning til kraftverket. Innanfor ein normal og forsvarleg reguleringsprosess skal SKL dekkja alle grunneigar sine kostnader til ekstern bistand (sakkyndig, arkitektfagleg, juridisk mv) knytt til reguleringsprosessen.

SKL er svært innstilt på å imøtekomma kommunen sine ynskje om ei arkitektonisk utforming av kraftstasjonen som høver til plasseringa. Dette gav vi også uttrykk for i våre kommentarar til fråsegnene til den opphavlege søknaden. Kommunen foreslår heilt konkret trekledning og mørk taktekking, helst skifer. Dette er føringar som vi vil ta med oss i detaljplanlegginga.

Når det gjeld støy frå anlegget, vil vi søkja å redusera denne mest mogleg gjennom tiltak ved avløpet, truleg i form av støyskjermande gummigardin.

Vi har i den reviderte søknaden foreslått ei differensiering av minstevassføring mellom sommar og vinter med å foreslå 05 sommar og vinter. Dette gjev ei minstevassføring på om lag 0,50 m³/s om sommaren, og om lag 0,16 m³/s om vinteren.

Ved utbygginga vil SKL sjølv sagt ta dei åtgjerene som er naudsynte for å ta mest mogleg omsyn til kulturlandskapet på Tøsse. Etter at anleggstida er over, vil vi etter beste evne føra landskapet attende slik at dette får sin opphavlege karakter etter ei naturleg attgroing. Dersom det skulle verta naudsynt å byggja vegar utover dei som alt er der, må ein vurdere om desse i framtida også kan nyttast som driftsvegar i jord- og skogbruk.

I saksutgreiinga står det også at røygata vert lagt i dagen. Seinare i utgreiinga vert det referert til at overskotsmassar skal brukast til dekking av røyra. Vi skal for ordens skuld få presise ra at røyret vert nedgrave, slik det også står i planendringsdokumentet.»

Til høringsuttalelsen fra Oddny Irene Miljeteig og Terje Rørmark har SKL disse kommentarene:

«Høringsuttale frå Oddny Irene Miljeteig og Terje Rørmark

Miljeteig og Rørmark er grunn- og fallrettseigarar, og eig m.a. grunnen der kraftverket skal byggjast. Deira uttale går dels på omsøkt kraftleidning Håfoss - Brandvik, dels på kraftverket. Det som vedkjem kraftleidningen vil verta omtala i eigen kommentar frå SKL.

Når det gjeld kraftverket, er dei inne på dei same tankane som Etne kommune når det gjeld utforming av bygningen, og som vi kommenterte der, vil vi ta omsyn til desse synspunkta i detaljutforminga.»

SKL sier at de vil få gjennomført undersøkelser etter § 9 i kulturminneloven, slik Hordaland fylkeskommune har bedt om.

I brev av 16.01.2008 (NVE 200700442 – 13) har SKL kommentert innspillene fra Småkraftentreprenørane (NVE 200700442 – 10). SKLs kommentarer er primært direkte svar og

imøtegåelse av Småkraftentreprenørernes påstander og er ikke av betydning for NVEs vurdering av konsesjonsspørsmålet for Tøsse kraftverk.

Fra SKL kommentarer til Småkraftentreprenørernes uttalelse til planendringssøknaden refereres:

«Damstad, damhøgd og reguleringshøgd er valt ut frå dei naturgjevne tilhøva på staden, og ut frå omsyn til natur og miljø.

Tiltak for å avgrensa støy frå kraftverket er kommentert tidlegare.»

Tilleggsopplysninger

Etter at planendringssøknaden var på høring har SKL fått utarbeidet en rapport om kulturminner for å oppfylle undersøkelsesplikten i kulturminnenloven § 9. Ved denne undersøkelsen viste det seg at det kan være et automatisk fredet kulturminne der hvor kraftverket er tenkt plassert etter justert plan. Kulturminnet er en haug som kan være en gravhaug. SKL har følgende kommentarer til dette, med forslag om justert plassering av kraftstasjonen:

«Vi har ovanfor nemnt at SKL støttar grunneigaren av området i hans arbeid med å utvikla ein reguleringsplan for hamneområdet, med sikte på å få til ei båthamn for heile grenda. I samråd med grunneigaren og plankonsulenten hans har vi no starta undersøkingane om endå ei flytting av kraftverket, for på den måten å unngå konflikten med det eventuelle kulturminnet.

Vi foreslår såleis at kraftverket vert flytta 65 - 70 m bakover i røyrgatetraseen. Konsekvensane av dette er:

- Kraftverket vert flytta bort frå området der det kanskje er eit automatisk freda kulturminne*
- 65 - 70 m av røyrgatetraseen vert frigjort. Dermed vert konsekvensane for påverknad på flora og fauna tilsvarande redusert*
- Kraftverket vert trekt bort frå strandlina og dermed lite synleg, t.d. frå andre sida av fjorden. Konsekvensane peika på m.a. av fylkesmannen vert dermed sterkt redusert.*
- Alle andre konsekvensar vert uendra*

Lokaliseringsendringa er ikkje rekna å få store kostnadmessige konsekvensar for utbygginga.

Reint teknisk vert den største endringa behov for ei anna føring av utløpet. Dette vil bli utført som kanal eller røyr med utløp anten til Bakkabekken, eller rett til sjøen.

Vi reknar elles med at vidare detaljspørsmål vert handsama i godkjenningssfasen for detaljplanane.»

Konkurrerende prosjekt

Vi viser til den nevnte uenigheten mellom Småkraftentreprenørane (nå Skrudsarkraft) og SKL om fallrettene ved Tøsse. Småkraftentreprenørane mente å ha gyldig avtale om leie av 1/3 av fallretten og vurderte å søke om å få bygge et eget kraftverk som skulle utnytte denne avgrensede delen av fallet. NVE satte flere ganger frist for innlevering av et søknadsutkast slik at vi kunne realitetsvurdere prosjektet som et konkurrerende prosjekt til SKL sitt alternativ. NVE mottok utkast til søknad 30.11.2007. NVE ga tilbakemelding på utkastet 10.01.2008. Etter dette var det ikke bevegelse i saken før Egil Astad tok ny kontakt med NVE i mars 2014. NVE opplyste da om at det ikke lenger var aktuelt å ta opp igjen saksbehandlingen av søknadsutkastet til Småkraftentreprenørane (NVE

200700444-13). Søknaden fra SKL sluttbehandles derfor som det eneste reelle alternativet for utbygging av nedre deler av Eikemoelva.

NVEs vurdering

Hydrologiske virkninger av utbyggingen

Øvre deler av det naturlige nedbørfeltet til Eikemoelva er nylig overført til Vetrhusvatn. Før overføringen var middelvannføringen ved inntaket til Tøsse kraftverk beregnet til 3,2 m³/s.

Restfeltet mellom overføringspunktene øverst i vassdraget og planlagt inntak for Tøsse kraftverk er på 20,4 km², og middelvannføringen er beregnet til 1,93 m³/s. Vannføringen her er altså i utgangspunktet redusert med ca 40 % sammenlignet med naturlig tilstand. Feltet består til dels av høye fjell, med lite løsmasser og uten store innsjøer, myrområder og isbreer, som kan virke selvregulerende for vassdraget. Elva er derfor relativt dynamisk, med raske vannstandsvariasjoner ved regnvær og lav vannføring ved tørt vær.

Vannføringen har preg av typisk kystnære Vestlandsvassdrag, hvor det kan komme store flommer til alle årstider. Feltet har likevel et høytliggende område som sørger for at det også blir en vårflo. På grunn av liten selvregulering blir flomvannføringene forholdsvis store. Middelflommen ved inntaket til Tøsse er beregnet til 31 m³/s før Eikemooverføringen.

Alminnelig lavvannføring for restfeltet ved inntaket er beregnet til 190 l/s. 5-persentil sommer- og vintervannføring er beregnet til henholdsvis 290 og 100 l/s.

Maksimal slukeevne i kraftverket er planlagt til 3,5 m³/s, dvs. 180 % av middelvannføringen. Minste driftsvannføring vil bli 0,18 m³/s. Det er foreslått å slippe en minstevannføring på 290 l/s i perioden 01.05. til 30.09. og 100 l/s resten av året. Dvs. at når tilsiget er mindre enn 470 l/s om sommeren og 280 l/s om vinteren vil hele tilsiget gå forbi inntaket.

Ifølge søknaden vil 79 % av tilgjengelig vannmengde benyttes til kraftproduksjon. Plan for damkonstruksjon og installasjon i kraftverket er noe justert etter dette, men NVE legger til grunn at vannmengden som vil utnyttes i kraftverket vil være tilnærmet lik.

Det er tidligere beregnet at i et middelår (1995) vil tilsiget være mindre enn minste driftsvannføring + minstevannføring i 63 dager og høyere enn største slukeevne + minstevannføring i 60 dager i løpet av året. Etter den siste justeringen er det planlagt en noe lavere minste driftsvannføring enn tidligere, slik at det vil bli færre dager hvor kraftverket må stanses. Volummessig vil det aller meste av overløp over inntaksdammen uansett komme i flomperioder. De største flommene blir i liten grad påvirket av utbyggingen. Restfeltet nedstrøms inntaket er marginalt og vil i praksis ikke bidra med synlig restvannføring (beregnet middelvannføring fra dette feltet er 10 l/s).

Produksjon og kostnader

Søker har i 2015 beregnet gjennomsnittlig årlig kraftproduksjon i Tøsse kraftverk til 13,8 GWh fordelt på 6,4 GWh vinterproduksjon og 7,4 GWh sommerproduksjon.

Byggekostnadene er beregnet på nytt i 2015 og er estimert til ca. 64,3 mill. kr. Dette gir en utbyggingspris på 4,66 kr/kWh, inkludert anleggsbidrag til ny overføringsledning. Dette stemmer rimelig godt overens med NVEs beregninger av forventet utbyggingskostnad for de ulike

kraftprosjektene i Åkrafjorden, som vi gjorde i forbindelse med vår innstilling til søknad om kraftverk i Rullestad og Skromme. Disse beregningene var basert på NVEs kostnadsgrunnlag for vannkraftanlegg med prisnivå 1.1.2010, indeksjustert til prisnivå 1.1.2013. Vi kom da til en utbyggingspris på 4,24 kr/kWh for Tøsse kraftverk, inkludert anleggsbidrag for ny overføringsledning.

Selv om en utbyggingspris på 4,66 kr/kWh er i øvre sjikt for hva NVE er kjent med at det bygges småkraftverk for i dag, mener vi det er rimelig å legge til grunn at en utbygging av Tøsse kraftverk vil være økonomisk gjennomførbar.

Teknisk vurdering nettilknytningen

Nettilknytningen av Tøsse kraftverk må ses i sammenheng med øvrige planer for utviklingen av regionalnettet i området, blant annet planer om etablering av 66 kV-ledningen Rullestad-Blåfalli, som NVE anbefalte at ble gitt konsesjon i en innstilling til Olje- og energidepartementet i desember 2014. NVE viser til våre tekniske vurderinger av dette prosjektet i notatet «Bakgrunn for vedtak» av 18.12.2014, med referanse NVE 200701095-50.

Etableringen av en ny 66/22/6,6 kV transformator i Tøsse og å koble denne til en fremtidig 66 kV Rullestad – Blåfalli er etter NVEs vurdering den mest rasjonelle måten å tilknytte Tøsse kraftverk til regionalnettet på, samtidig som det legger til rette for innmating av ytterligere kraftproduksjon i området på 22 kV spenningsnivå. Denne løsningen er i tråd med de øvrige planer for utvikling av regionalnettet i området og for tilknytning av ny vannkraftproduksjon.

Landskap, friluftsliv og turisme

De største konfliktene ved bygging av Tøsse kraftverk er knyttet til utbyggingens virkning for landskap, friluftsliv og turisme. Flere høringsparter mener at disse temaene ikke er godt nok belyst i søknaden. Både Fylkesmannen og kommunen påpeker at planendringssøknaden heller ikke utfyller den opprinnelige søknaden om disse temaene, selv om SKL etter den første høringsrunden var klar over at flere mente søknaden hadde mangler på dette området.

Fylkesmannen mener det ikke er tilstrekkelig grunnlag for å ta stilling til konsesjonsspørsmålet.

NVE er enig i at søknaden alene ikke gir tilstrekkelig informasjon, spesielt om dagens situasjon når det gjelder turistvirksomheten i området. Gjennom høringsuttalelsene, befaringen og ikke minst nylig konsesjonsbehandling av andre vannkraftprosjekter i Åkrafjorden og Rullestadområdet, anser NVE likevel at vi har svært god informasjon om landskap og turisme i området og et godt grunnlag for å vurdere søknaden om bygging av Tøsse kraftverk. Vi ser ikke at en egen landskapsanalyse vil kunne føre til at vesentlig ny, beslutningsrelevant kunnskap kommer fram.

Når det gjelder turisme og reiseliv er situasjonen i området en annen i dag enn da søknaden om Tøsse ble skrevet, slik flere har påpekt. Åkrafjordområdet har flere viktige turistattraksjoner, hvor Langfoss er den mest kjente. NVH viser til at Langfoss er kåret til et av verdens fineste fossefall. I 2006 ble Åkrafjorden Landskapspark opprettet av lokale næringsdrivende og grunneiere, med mål om å utvikle området til å bli et attraktivt reisemål etter prinsippene for geoturisme. Åkrafjorden Oppleving tilbyr opplevelser i landskapsparken. Traktorsafari til Eikemostølen har blitt en viktig turistattraksjon, og er sammen med båttur langs fjorden inn til Langfoss en av hovedaktivitetene til Åkrafjorden Oppleving. Av andre tilbud langs fjorden kan nevnes kløvtur fra Åkra til Eikemo med retur i båt på fjorden.

Søknaden oppgir at landskapet ved Åkrafjorden har regional verdi. Også i "Fylkesdelplan for små vasskraftverk i Hordaland" er fjordlandskapet i Åkrafjorden gitt stor verdi. Fylkesdelplanen vurderer

at Åkrafjordområdet er viktig for reiselivssatsinga både i Sunnhordland og på Haugalandet. Bl.a. nevnes fjordlandskapet og Eikemodalen som spesielle trekkplaster.

Som NVH påpeker, er nordsiden av Åkrafjorden spesiell fordi hele strekningen er veiløs. I dag er det kun på Eikemo at det fortsatt er fastboende. Fjordlandskapet på nordsiden er derfor lite preget av tekniske inngrep. Det er noen få, fraflyttede småbruk langs fjorden med noe innmark rundt bygningene, men disse er lite fremtredende i det storskala landskapet.

Fjordlandskapet er en viktig forutsetning for turistvirksomheten i området generelt og en viktig ramme for opplevelsen av enkeltattraksjoner. Etter NVEs syn er det primært redusert vannføring i fossen ved utløpet i fjorden, selve kraftstasjonsbygget med tilbygg for transformatorstasjon, rørgata fra tunnelutløpet og ned til kraftstasjonen samt eventuell utløpskanal som vil berøre fjordlandskapet.

Søkers oppfatning er at utløpet av Eikemoelva er synlig fra deler av motsatt side av fjorden. Søknaden vurderer at fossen ved utløpet er et lokalt viktig landemerke og at redusert vannføring vil få lokalt store landskapsestetiske virkninger. Fossen anses ikke å være blant de mest særpregede fossene ved fjorden, men vurderes likevel å ha verdi som en av flere fosser som har betydning for den totale landskapsopplevelsen av området.

Fylkesmannen oppfatter Eikemoelvas utløp i Åkrafjorden som en synlig del av landskapsbildet fra store deler av fjorden, også fra motsatt fjordside, og påpeker at redusert vannføring i fossen vil redusere elvas verdi som landskapselement. Fylkesmannen mener det ikke er riktig å se på fossen som et lokalt landemerke med lokal verdi, slik det er gjort i søknaden, når fjordsystemet i seg selv er gitt regional verdi. Også NVH mener at denne fossen er et viktig landskapselement i fjordbildet og en viktig turistattraksjon for Åkrafjorden og distriktet. I tillegg anser de at canyonen som er dannet av elva på den nedre strekningen er imponerende og iøyenfallende. NVH mener at den økende satsingen på reiselivet i Åkrafjorden gir fossen og elva gjennom canyonen større verdi som særpregede landskapselementer i et helhetlig kultur- og naturlandskap med egenart.

NVEs oppfatning etter flere befaringer i området, er at fossen knapt er synlig fra E 134. Vi kan derfor ikke se at den har nevneverdig betydning for folk som ferdes på motsatt side av fjorden. For båtturister og andre som ferdes på fjorden er fossen av større betydning og er ett av flere landskapselementer som bidrar til totalopplevelsen av fjordområdet. Etter vårt syn har fossen likevel primært lokal betydning. Den er en viktig del av landskapsopplevelsen, både visuelt og lydmessig, idet en nærmer seg Tøsse og fra kaia etter å ha lagt til land. Bortfall av vannføring i fossen vil klart redusere landskapsopplevelsen lokalt.

Både for bil- og båtturister er det imidlertid Langfoss som er den store attraksjonen i området hva gjelder vassdragsnatur. Utløpet av Eikemoelva kan på ingen måte sammenlignes med Langfoss. Selv om redusert vannføring i Eikemoelva vil være negativt for landskapsopplevelsen lokalt, til en viss grad også for opplevelsen av Åkrafjorden som helhet, kan vi ikke se at det vil medføre at færre turister trekkes til området for å oppleve fjordområdet med Langfoss.

Når det gjelder gjelet/canyonen som elva renner gjennom, vil utbyggingen etter vårt syn ikke medføre nevneverdige negative virkninger. Som SKL påpeker vil det særegne og karakteristiske ved landskapsformen i seg selv ikke bli forandret. Tilgjengeligheten og synligheten vil være som før. Det er ikke mange som beveger seg nær denne canyonen og den er heller ingen turistattraksjon, slik som for eksempel Rullestadjuvet.

Høringspartene har i mindre grad kommentert virkningene av de tekniske inngrepene, som kraftstasjonsbygningen og strekningen med nedgravd rørgate. I uttalelsen til det første planutkastet

mente Fylkesmannen at kraftverket burde legges lenger vekk fra strandlinjen. I kommunens vurdering av planendringssøknaden kommenteres det at det på den ene siden er positivt for landskap og strandsone at kraftstasjonen flyttes vekk fra fossen og utløpet av Bakkabekken. Da blir det heller ikke nødvendig å bygge vei bort dit. Samtidig kommer kraftstasjonen da nærmere områdene der folk ferdes og blir en viktig del av førsteinntrykket for turistene til Eikemostølen. Kommunen mener det er viktig at bygget ikke blir for stort og har ellers forutsatt at bygget tilpasses lokal bygningsmasse. Også grunneierne på Tøsse er opptatt av at kraftstasjonsbygget må samsvare med byggeskikken i fjorden. Grunneierne ønsker primært at tilknytningsledningen fra Tøsse kraftstasjon legges som jordkabel. Én ledning i samme trasé som i dag anses imidlertid som akseptabelt, uavhengig av om det blir 22 kV eller 66 kV.

Etter planendringssøknaden er plasseringen av kraftstasjonen altså ytterligere justert for å unngå konflikt med et automatisk fredet kulturminne. Løsningen for vannveien er også noe endret, slik at en større del blir boret i fjell og bare 120 m blir nedgravd eller nedsprenget rørgate. Samtidig blir det nødvendig å sprengte ut en lengre utløpskanal. Denne kan eventuelt legges i rør og overfylles med masser.

Ved å trekke kraftstasjonsbygget bakover i terrenget vil det bli liggende inne blant trærne. Med god planlegging og gjennomføring vil det etter NVEs syn da være mulig å utforme anlegget slik at skogsvegetasjon vil dempe inntrykket av både adkomstveien og kraftstasjonsbygget, spesielt i driftsfasen. I det overordnede landskapet i Åkrafjorden vil en slik løsning eller vårt syn være lite synlig.

Slik vannveien nå er planlagt, vil rørgata bli lagt i en senkning i terrenget fram til overgangen til borehullet. Den vil dermed bli både kortere og mindre eksponert enn etter tidligere plan og vil i mindre grad påvirke landskapsbildet. En utløpskanal i støpt betong vil derimot bli et tydelig fremmedelement i strandsonen. Dersom utløpet legges i rør fram til stranda vil en unngå konstruksjonen i støpt betong, men røret vil bli synlig som en rett stripe uten trær i et område som ellers er bevokst av skog. NVE anser at den beste løsningen, med minst negative virkninger for landskapet, vil være at utløpet legges i rør.

NVE mener at den nye løsningen samlet sett vil ha noe mindre negative virkninger for det overordnede fjordlandskapet enn løsningen som var beskrevet i planendringssøknaden.

Nye høyspentanlegg som vil følge direkte av bygging av Tøsse kraftverk, er transformatorstasjonen og tilknytningsledningen fram til ny overføringsledning. Trafostasjonen vil bli bygget vegg i vegg med kraftstasjonsbygget, slik at kraftstasjonen og trafostasjonen vil se ut som ett og samme bygg. Tilknytningsledningen vil bestå av ca. 350 m med jordkabel og drøyt 500 m med luftledning. Luftledningen vil være lite synlig fra fjorden, men vil kunne ses fra veien opp til Eikemo. Ved inntaksområdet passerer den kun 30 m fra veien. Samtidig vil det bli bygget ny 22 kV ledning, som vil erstatte eksisterende 22 kV forbi Tøsse. Tøsse kraftverk har betydning for dette ved at eksisterende luftledning mellom fjorden og et lite stykke forbi Tøsse gård vil bli erstattet med jordkabel dersom kraftverket realiseres. Dette er slik grunneierne ønsker det. NVE anser at dette vil ha en viss positiv effekt for landskapet lokalt, selv om eksisterende ledning etter vår oppfatning ikke er særlig framtreddende. Etter vårt syn vil ikke høyspentanleggene som må bygges på grunn av Tøsse kraftverk ha nevneverdig negativ betydning for det overordnede fjordlandskapet. Lokalt vil tilknytningsledningen kunne påvirke landskapsopplevelsen for dem som ferdes langs veien opp til Eikemo og Eikemostølen, men strekningen hvor tilknytningsledningen vil være synlig er kort og NVE mener de totale virkningene ledningen har på landskapet i området er små.

NVE mener at både bortfall av vannføring i fossen og de fysiske landskapsinngrepene vil ha størst betydning for de fastboende på Eikemo, de som har feriebolig på Tøsse og Eikemo og for turister som skal til Eikemostølen om sommeren. Traktorsafariene til Eikemostølen har blitt en viktig tilleggsnæring til landbruksdriften på Eikemo og er i dag et regionalt trekkplaster som også har positive ringvirkninger for det regionale reiselivet. Turistene som skal til Eikemostølen går i land på brygga ved Tøsse og vil innledningsvis på turen komme i nær kontakt med anlegget.

Samtidig anser vi at de største, negative virkningene av anlegget for landskap og turisme vil være i anleggsfasen. Byggeperioden vil innebære en del støy. Anleggsområdet, med graving og sprenging i terrenget, vil oppleves svært forstyrrende og lite attraktivt for turistene. Opplevelsen av den første delen av turen opp til Eikemostølen vil bli sterkt redusert i denne perioden. For turistene er ankomsten til Tøsse likevel bare en liten del av turen. Den store turistattraksjonen og målet for turen er Eikemostølen. NVE utelukker ikke at enkelte turister kan komme til å velge bort tur til Eikemostølen i byggeperioden for Tøsse, men vi legger til grunn at bygging av Tøsse kraftverk ikke alene vil medføre at antall turister til Eikemostølen vil bli vesentlig redusert. I anleggsfasen anser vi ellers at utbyggingen vil redusere opplevelsesverdiene i et større område enn lokalt ved Tøsse. Vi mener likevel det er lite trolig at dette vil føre til at færre turister velger å besøke Indre Åkrafjord med Langfoss og andre attraksjoner i området.

Utsikt fra Tøsse mot Langfoss

Med god gjennomføring av anleggsarbeidene, slik at inngrepene i terrenget blir minst mulig, god arkitektonisk utforming av kraft-/transformatorstasjonsbygget og god tilbakeføring av området etterpå, mener NVE at inngrepene vil ha akseptable konsekvenser i driftsfasen. Etter vår vurdering vil ikke anlegget føre til at færre turister besøker Eikemostølen i driftsfasen. Vi kan heller ikke se at Tøsse kraftverk i driftsfasen vil ha negativ virkning for annen turistvirksomhet langs fjorden, som båtcruiset.

Store, sammenhengende naturområder med urørt preg

Både Fylkesmannen og Naturvernforbundet Hordaland er opptatt av at bygging av Tøsse vil være negativt for et stort, sammenhengende naturområde med urørt preg. NVE viser til at vi i desember 2014 anbefalte at det gis konsesjon til bygging av ny 66 kV kraftledning fra Rullestad til Tøsse og videre til Brandvik og Blåfalli. NVE legger til grunn at denne ledningen vil bli realisert. Området er i dag lite preget av tekniske inngrep og ny overføringsledning vil endre noe på dette, særlig i Skreddalen. Etter høringsrunden for Tøsse kraftverk er den øvre delen av Eikemovassdraget overført til Vetthusvatn ved flere bekkeinntak. NVE anser derfor at det i dag er lite relevant å vurdere utbyggingens virkning for urørte naturområder. For øvrig ville Tøsse etter vår mening i liten grad ha endret hovedinntrykket av naturområdet, selv uten ny overføringsledning og bekkeinntak øverst i vassdraget. Kraftverket vil ligge i et eksisterende bygningsmiljø helt i ytterkant av dette naturområdet, og i prosjektområdet går det også i dag en 22 kV-ledning fra Tøsse til Eikemo.

Sumvirkninger – landskap, friluftsliv og turisme

Fylkesmannen ber om at NVE vurderer sumeffekten av alle utbyggingene i området.

Med konsesjon til Tøsse og Eikemo kraftverk er alle søknader om kraftutbygging i Indre Åkrafjord ferdig behandlet. NVE kjenner ikke til flere planlagte prosjekter her.

Tøsse og Eikemo kraftverk ligger ikke langt fra hverandre, men vil berøre svært ulike, adskilte landskapsrom. Rent landskapsmessig kan ikke NVE se at den samlede virkningen av kraftverkene er vesentlig større enn virkningen av kraftverkene vurdert enkeltvis. Begge prosjektene vil likevel bli svært iøyenfallende og forstyrrende for turister til Eikemostølen i byggefasen. Disse turistene opplever både Åkrafjorden og Eikemogrenda i løpet av turen. Dersom kraftverkene bygges samtidig øker etter vår vurdering sannsynligheten for at antall turister til Eikemostølen kan bli midlertidig redusert. Vi legger imidlertid vesentlig større vekt på virkningene i driftsfasen enn i anleggsfasen. I driftsfasen vil kraftverkene samlet sett medføre at omfanget av tekniske inngrep som oppleves av turister og andre som ferdes helt opp til Eikemostølen øker en god del sammenlignet med i dag. Opplevelsen av urørt natur og tradisjonelt kulturlandskap vil bli forringet, men etter vår vurdering er Eikemo kraftverk av større betydning i så måte enn Tøsse kraftverk. Etter en avveining av ulike hensyn har vi vurdert at Eikemo kraftverk vil ha akseptable konsekvenser i driftsfasen. Etter vårt syn vil ikke tilleggsbelastningen ved Tøsse kraftverk i driftsfasen være særlig stor. Selv om Tøsse kraftverk til en viss grad vil forringe opplevelsen for turister til Eikemostølen ytterligere, kan ikke NVE se at bygging av Eikemo og Tøsse kraftverk i sum vil medføre at antall turister til Eikemostølen reduseres. Det er for øvrig turistvertene ved Eikemostølen selv som står bak søknaden om Eikemo kraftverk. De har således all mulighet til å legge best mulig til rette for at anleggsarbeidene tilpasses turistvirksomheten så godt som mulig.

I tillegg til Eikemo og Tøsse har NVE behandlet søknader om bygging av Kvanndalselva og Djuvselva kraftverk på nordsida av Åkrafjorden. Kvanndalselva har fått avslag, bl.a. på grunn av for stor negativ påvirkning på fjordlandskapet. Djuvselva har fått konsesjon, under forutsetning av at plasseringen av kraftstasjonen blir justert, bl.a. av hensyn til landskap.

På sørsida av fjorden er Saltåno og Rafdal kraftverk satt i drift. Viskjer kraftverk har fått utsatt byggefrist fram til februar 2020. Ripelselva og Hetleflåt kraftverk har nylig fått konsesjon. NVE la bl.a. vekt på at disse anleggene ikke vil berøre landskapsrom som er viktige for friluftsopplevelsen for fjellvandrere i de urørte områdene i Etnefjella. Miljateig/Skålnes ble avslått, bl.a. på grunn av konflikt med DNT-stien fra Markhus til Sandvasshytta, en av innfallsportene til Etnefjella. I ettertid har det kommet inn søknad om utbygging etter et redusert alternativ i Miljateigselva, med inntak lenger ned og uten overføring av Skålneselva.

Flere avslag og ellers tilpasninger av prosjekter av hensyn til landskap viser at hensyn til landskap, friluftsliv og reiseliv er tillagt stor vekt ved NVEs vurderinger i konsesjonsbehandlingen av kraftverkene rundt Åkrafjorden. De samlede virkningene av de konsesjonsgitte kraftverkene er etter vårt syn akseptable.

For øvrig er konsesjonsfritakene for Ørnesbekkjen og Skidalsvatnet ikke lenger gyldige fordi byggefristen på 5 år er overskredet. Realisering av disse kraftverkene forutsetter et nytt konsesjonsfritak eller konsesjon.

På strekningen fra Tøsse til Brandvik vil den planlagte 66 kV overføringsledningen gå gjennom områder som per i dag ikke er berørt av tekniske inngrep gjennom Skreddalen. Her vil en ledning bli godt synlig i landskapet når man er i dalen, men godt gjemt fra omkringliggende områder. Selv om ledningen på denne strekningen kan ha betydning for hvordan landskapet oppleves i Skreddalen, vurderer NVE at belastningen på friluftsliv og reiseliv knyttet til Eikemo-området er beskjedne.

Naturmangfold

Naturtyper

Det er ikke registret verken truede vegetasjonstyper eller verdifulle naturtyper i planområdet.

Arter

Det er registrert hekkende havørn i utbyggingsområdet. Da rapporten om biologisk mangfold ble utarbeidet, var havørn oppført på Norsk rødliste for arter. Både Fylkesmannen og NVH var opptatt av at utbygging av Tøsse kunne være negativt for den registrerte hekkelokaliteten. Siden 2006 har bestanden av havørn imidlertid vært vurdert som livskraftig og er nå historisk høy. NVE legger derfor ikke vekt på at det er registrert hekkende havørn i influensområdet for prosjektet.

I miljørapporten som ble skrevet i forbindelse med søknaden om Eikemo kraftverk er det oppgitt at det bl.a. finnes oter (rødlistet i kategorien VU – sårbar) og strandsnipe (rødlistet i kategorien NT – nær truet) i vassdraget. Ingen av disse artene ble observert i utbyggingsområdet for Tøsse under feltundersøkelsene. Etter vårt syn er den planlagt utbygde strekningen heller ikke egnet som habitat verken for oter eller strandsnipe.

For øvrig er det ikke funnet rødlistede arter i utbyggingsområdet, verken etter tidligere eller nåværende rødliste.

Det oppgis i fagrapporten at fossefall hekker i vassdraget, men utbyggingsstrekningen vurderes å ha marginal verdi som næringsområde for arten. NVH mener derimot at planlagt utbygd elvestrekning kan ha betydning for fossefall. NVEs vurdering er den samme som i fagrapporten. Det er vanskelig å se at den planlagt utbygde strekningen kan være særlig egnet som leveområde for fossefall. Fossefall er heller ingen rødlistet art.

Ved utløpet av Eikemoelva er det registrert svavrangmose, som ifølge miljørapporten og NVH er avhengig av rik tilgang på fuktighet. Den er knyttet til fuktige bergvegger, fosseberg og elver. Arten er oppgitt å være regionalt sjelden, men bestanden er vurdert som livskraftig i Rødlista både i 2006 og i 2010. Artsdatabanken viser at arten er funnet spredt over hele landet, hovedsakelig fra Trøndelag og sørover. NVE legger ikke avgjørende vekt på forekomsten av denne mosearten.

Opprinnelig var kraftverket tenkt plassert rett ved utløpet av Eikemoelva, hvor miljørapporten angir at det finnes et lokalt viktig parti med rik og variert eng- og sumpvegetasjon. Ødeleggelse av denne forekomsten ville etter NVHs syn hatt stor lokal negativ konsekvens. Når kraftverket nå planlegges et stykke vekk fra strandsonen vil det aktuelle området ikke lenger bli fysisk berørt.

Elvestrekningen som planlegges utbygd utgjør et vesentlig oppgangshinder for anadrom fisk. Det finnes stasjonær ørret i vassdraget, men ikke lenger ned enn til området ved planlagt inntaksdam. Kraftverket vil derfor ikke ha noen negative konsekvenser for fisk.

Forholdet til naturmangfoldloven

Alle myndighetsinstanser som forvalter natur, eller som fatter beslutninger som har virkninger for naturen, plikter etter naturmangfoldloven § 7 å vurdere planlagte tiltak opp mot naturmangfoldlovens relevante paragrafer. I NVEs vurdering av søknaden om Tøsse kraftverk legger vi til grunn prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 samt forvaltningsmålene i naturmangfoldloven §§ 4 og 5.

Når det gjelder kunnskapsgrunnlaget er NVH kritisk til at deler av elvestrekningen ikke er befart og frykter at strekningen som ikke er undersøkt kan være levested for flere rødlistearter, spesielt moser og lav. SKL viser til at de delene som ikke er befart i praksis er utilgjengelige. De mener at konsekvensene likevel er godt nok vurdert da det er mulig å se på avstand at bergsidene i juvet er lite bevokst av lav og moser og heller ikke synes å være et egnet levested for planter på grunn av harde, slipte bergarter og stadige flommer. NVE oppfatter dette som en rimelig vurdering.

Videre mener NVH at området som berøres av rørgatetraséen i alternativet som legges fram i planendringssøknaden må undersøkes nærmere, fordi dette området har rik og frodig skogsvegetasjon med potensiale for å finne flere krevende og sjeldne plantearter. SKL viser til omtalen i planendringssøknaden der det går fram at det aktuelle området er befart og vurdert, uten at det er definert noen viktige naturtyper. NVE bemerker at strekningen med nedgravd rørgate etter det siste alternativet kun er litt over 100 m. Risikoen for skade er dermed etter vårt syn relativt liten, noe som medfører at kravet til kunnskapsgrunnlag blir tilsvarende mindre. Vi anser vurderingen som er gjort som tilfredsstillende.

Kunnskapen om naturmangfoldet og effekter av eventuelle påvirkninger er basert på den informasjonen som er lagt fram i søknaden, miljørapporten, høringsuttalelser, samt NVEs egne erfaringer og kunnskap fra konsesjonsbehandling av andre vannkraftprosjekter i Åkrafjorden og i Rullestadområdet. Etter NVEs vurdering er det innhentet tilstrekkelig informasjon til å kunne fatte vedtak og for å vurdere tiltakets omfang og virkninger på det biologiske mangfoldet. Samlet sett mener NVE at sakens kunnskapsgrunnlag er godt nok utredet, jamfør naturmangfoldloven § 8.

Det er ikke funnet noen verdifulle naturtyper eller rødlistede arter i utbyggingsområdet som vil bli nevneverdig negativt berørt ved den omsøkte utbyggingen. Den utbygde elvestrekningen synes generelt å ha begrenset verdi for biologisk mangfold. Slipp av minstevannføring vil til en viss grad ivareta den økologiske funksjonen elva har i dag. Etter NVEs mening vil en eventuell utbygging av Tøsse kraftverk ikke være i konflikt med forvaltningsmålet for naturtyper og økosystemer gitt i naturmangfoldloven § 4 eller forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5.

NVE har også sett påvirkningen fra Tøsse kraftverk i sammenheng med andre påvirkninger på naturtypene, artene og økosystemet. Området som er vurdert er avgrenset til Indre Åkrafjord. Vi har primært sett på samlet virkning av planlagte og utbygde vannkraftverk.

Det foreligger ikke noe sammenlignende studium av småvassdragene rundt Åkrafjorden. Derfor er det vanskelig å si om andre vassdrag inneholder de samme verdiene som Eikemoelva. Landskapet rundt Åkrafjorden er svært variert. Det er kjent at botaniske forekomster, arter og samfunn endrer seg fra kyst til innland og fra fjord til fjell. Gjennomførte utredninger av biologisk mangfold i Eikemoelva, Kvanndalselva, Djuvselva, Skålneselva, Miljateigselva og Ripelselva viser til dels store forskjeller fra elv til elv, med stor variasjon i geomorfologisk utforming, landskapets eksposisjon og dermed ulike forhold for natur og biologisk mangfold. Det er også stor forskjell mellom elvestrekningene som berøres av Eikemo kraftverk og Tøsse kraftverk, som ligger i samme vassdrag.

Kvanndalselva ble avslått dels på grunn av konflikt med to rødlistearter og to viktige naturtyper med potensial for oppklassifisering til svært viktig. Djuvselva kraftverk fikk konsesjon under forutsetning av at plasseringen av kraftstasjonen ble justert, bl.a. av hensyn til biologisk mangfold.

Både Ripelselva og Hetleflåt fikk konsesjon med vilkår om større slipp av minstevannføring enn omsøkt for å ivareta viktige bekkekløftlokaliteter. Konflikt med to bekkekløfter, hvorav den ene med en rødlistet art, er en del av grunnlaget for avslag til Miljatieg-Skålnes kraftverk.

Resultatet av konsesjonsbehandlingen av de øvrige kraftverkene rundt Åkrafjorden viser at hensynet til naturmiljø og naturmangfold veier tungt i NVEs vurderinger. Vi mener at de generelle hensynene som tas i våre konsesjonsvurderinger ivaretar bestemmelsene i naturmangfoldloven § 10.

NVE anser at den samlede belastningen som økosystemene rundt Indre Åkrafjord er eller vil bli utsatt for, er akseptabel. Prinsippet om samlet belastning i naturmangfoldloven § 10 er etter vårt syn ikke avgjørende for konsesjonsspørsmålet for Tøsse kraftverk.

Ellers mener NVE at også gjenværende, urørte områder bør tas med i vurderingen av samlet belastning. Selv om det er mange planer om større og mindre kraftutbygginger i Etne kommune, er det store arealer i kommunen som er båndlagt ved vassdragsvern eller annet vern, bl.a. nabovassdraget Mosneselva. Dette tilsier at det finnes flere urørte/mindre berørte økosystemer i nærheten av utbyggingsområdene, noe som etter vårt syn vil medvirke til at den samlede belastningen i et større område ikke blir for stor.

Etter NVEs vurdering foreligger det tilstrekkelig kunnskap om virkninger tiltaket kan ha på naturmiljøet, og NVE mener at naturmangfoldloven § 9 (føre-var-prinsippet) ikke skal tillegges særlig vekt. Avbøtende tiltak og utformingen av tiltaket vil spesifiseres nærmere i våre merknader til vilkår dersom det blir gitt konsesjon. Tiltakshaver vil da være den som bærer kostnadene av tiltakene, i tråd med naturmangfoldloven §§ 11-12.

Kulturminner

På søknadstidspunktet var en ikke kjent med kulturminner som ville bli direkte berørt av Tøsse kraftverk. I ettertid (2008) har Hordaland Fylkeskommune gjort nærmere undersøkelser som har avdekket to automatisk fredede kulturminner som ikke var kjent tidligere: Et klebersteinsbrudd ved utløpet av Eikemoelva, der kraftstasjonen først var tenkt plassert, og en gravhaug vest for eksisterende naust, der kraftstasjonen var tenkt plassert i planendringssøknaden. Plasseringen av kraftverket er derfor ytterligere justert for å unngå konflikt med den antatte gravhaugen. Slik planen nå er presentert vil ingen anleggsdeler, inkludert nettilknytningen, komme i direkte konflikt med noen automatisk

fredede kulturminner. NVE kan heller ikke se at kraftanlegget vil redusere opplevelsesverdien av de eksisterende kulturminnene.

Samfunnsmessige fordeler

Naturvernforbundet i Hordaland mener at kraftproduksjonen ved Tøsse kraftverk vil være uten betydning både for den nasjonale kraftoppdekningen og for SKL. De anser også at skatteinntektene som Tøsse kraftverk vil gi Etne kommune vil være små, og at kraftverket ikke vil ha noen betydning for lokal bosetting da det i dag ikke er noen fastboende på Tøsse.

SKLs kommentar til dette er at argumentet om liten betydning for nasjonal kraftoppdekning isolert sett gjelder alle anlegg, og at det er den samlede effekten av flere anlegg som gir samfunnsnytt. SKL mener også at skatteinntektene til Etne kommune vil være av større betydning enn hva NVH legger til grunn. I motsetning til NVH mener SKL at anlegget vil styrke lokalt næringsliv og bosetning i utbyggingsfasen. Videre antydes det at tilsyns- og vedlikeholdsoppgaver kan bli utført av fastboende på Eikemo og slik sett styrke grunnlaget for bosetning her.

NVE anser at den største samfunnsmessige fordelene ved en eventuell utbygging av Tøsse kraftverk vil være kraftproduksjonen på 13,8 GWh i et gjennomsnittså. Denne produksjonsmengden regnes som litt over middels stor for et småkraftverk. Småkraftverk utgjør et viktig bidrag i den politiske satsingen på fornybar energi. Det omsøkte tiltaket vil også gi inntekter til søker og grunneiere og generere skatteinntekter. Videre vil ulike typer næringsvirksomhet i området trolig profitere på byggingen av Tøsse kraftverk i anleggsperioden. Bygging av kraftverket vil på denne måten kunne bidra til å opprettholde lokal bosetning i Åkrafjord-området, om enn ikke på Tøsse som er fraflyttet.

NVE vil også bemerke at dersom både Eikemo og Tøsse kraftverk blir bygget, bør det være mulig for SKL og Eikemo kraft å hente ut noen synergieffekter ved god, felles planlegging av anleggsarbeidet. Dette kan øke sjansen for at kraftverkene blir realisert. Med henvisning til våre vurderinger i forbindelse med konsesjon til Eikemo kraftverk (NVE 200702244 – 27) anser vi at utbygging av Eikemo kraftverk har større potensial for å styrke lokalt næringsgrunnlag enn normalt på grunn av den spesielle situasjonen på Eikemo. Dersom fastboende på Eikemo også tar på seg ansvar for tilsyns- og vedlikeholdsoppgaver ved Tøsse kraftverk vil dette være en ytterligere styrking av grunnlaget for bosetting her. Det er i alle tilfeller naturlig at SKL inngår avtale med noen i lokalområdet for slike oppgaver.

I en større sammenheng vil Tøsse kraftverk bidra til en samlet kraftproduksjon i Indre Åkrafjord på nærmere 130 GWh, inkludert Eikemooverføringen. (Ripelselva - 8,5 GWh, Hetleflåt – 6,2 GWh, Saltåno - 1 GWh, Rafdal - 2 GWh, Viskjer - ca 10 GWh, Djuvselva - 9,5 GWh, Eikemo - 10,5 GWh, Tøsse – 13,8 GWh og Eikemooverføringen - 66 GWh.). Uten tilstrekkelig antall kraftverk å fordele kostnadene på vil det ikke være rasjonelt å bygge ny overføringsledning med større kapasitet. Bygging av Tøsse kraftverk vil bidra til å øke sjansene for at denne ledningen blir bygget og derved at det kraftpotensialet i Indre Åkrafjord som er vurdert som miljømessig akseptabelt kan bli realisert.

Oppsummering

De største konfliktene ved prosjektet er knyttet til negative konsekvenser for landskap og turisme.

Etne kommune mener at nytten ved prosjektet er vesentlig større enn ulempene og er positive til utbygging. Fylkesmannen har ikke tatt konkret stilling til konsesjonsspørsmålet, men er opptatt av konsekvenser for bl.a. landskap, friluftsliv, reiseliv og biologisk mangfold. Naturvernforbundet Hordaland har konkludert med at søknaden bør avslås på bakgrunn av negative konsekvenser for disse

temaene. Grunneierne Oddny Irene Miljeteig og Terje Rørmark har inngått avtale med SKL om leie av nødvendige rettigheter. De har noen kommentarer til hvordan en eventuell utbygging bør gjennomføres, men uttrykker ingen skepsis til prosjektet som sådan. NVE legger til grunn at de er positive til utbygging. Øvrige høringsparter har ikke hatt kommentarer som er av betydning for konsesjonsspørsmålet.

NVE mener det er redusert vannføring i fossen ved utløpet av Eikemoelva, selve kraft-/trafostasjonsbygget, adkomstveien til dette, den nedgravde delen av vannveien og utløpskanalen som i størst grad kan få negative virkninger for landskap og turisme. Disse delene av anlegget vil være synlig fra fjorden og på nært hold for turister til Eikemostølen og de som bor på Eikemo eller har feriebolig på Tøsse eller Eikemo. I anleggsfasen vil anleggsmaskiner, støy, graving, sprenging og synlige sår i landskapet redusere opplevelsesverdiene både lokalt ved Tøsse og for det overordnede landskapet i Indre Åkrafjord. NVE mener det ikke kan utelukkes at besøket til Eikemostølen kan gå noe ned i byggeperioden, spesielt dersom både Tøsse og Eikemo kraftverk realiseres og bygges samtidig. Etter vårt syn vil dette likevel avhenge mer av hvordan byggearbeidene ved Eikemo kraftverk gjennomføres enn av anleggsaktiviteten ved Tøsse. Selv om opplevelsesverdien reduseres kan vi ikke se at annen turistvirksomhet i området vil bli negativt berørt når det gjelder besøkstall.

Anleggsperioden er imidlertid av begrenset varighet. NVE legger vesentlig større vekt på driftsfasen. Med god gjennomføring av anleggsarbeidene, slik at inngrepene i terrenget blir minst mulig, god arkitektonisk utforming av kraft-/transformatorstasjonsbygget og god tilbakeføring av området etterpå, mener NVE at inngrepene vil være lite fremtredende i det overordnede landskapet når anlegget er ferdigstilt og området er revegetert. Lokalt vil anlegget åpenbart være mer synlig, men forutsatt nevnte avbøtende tiltak mener NVE at de tekniske inngrepene vil ha akseptable konsekvenser i driftsfasen.

I driftsfasen anser NVE at den største negative konsekvensen av anlegget vil være redusert vannføring i fossen ved utløpet av elva. Dette vil redusere opplevelsesverdiene mye lokalt og til en viss grad også den helhetlige opplevelsen av Indre Åkrafjord. Fossen er likevel ingen selvstendig turistattraksjon. Det er heller ikke Tøsse som er målet for turister som besøker Eikemostølen. Selv om redusert vannføring i fossen vil være negativt for landskapsopplevelsen, mener vi det er lite trolig at antall turister vil bli redusert som følge av dette, verken til Eikemostølen eller til øvrige attraksjoner i området, som båtcruiset

Det er ikke registrert verken truede vegetasjonstyper eller verdifulle naturtyper i planområdet. Den planlagt utbygde strekningen har trolig ingen nevneverdig verdi som leveområde verken for de rødlistede artene oter og strandsnipe, som ifølge søknaden om Eikemo kraftverk skal finnes i vassdraget, eller for fossefall. Heller ikke for fisk. Havørn er i dag ikke lenger rødlistet. NVE legger derfor ikke vekt på den tidligere registreringen av havørn i influensområdet for utbyggingen. Redusert vannføring vil trolig ha negative konsekvenser for den sjeldne og fuktighetskrevende arten svavrangmose, som er registrert ved utløpet av elva. Arten er imidlertid naturlig sjelden og er ikke truet. NVE legger derfor ikke avgjørende vekt på forekomsten av denne mosearten. Vi mener likevel det må være en forutsetning for en eventuell konsesjon at det slippes minstevannføring for å ivareta noe av fuktigheten som gjør området egnet som habitat for denne arten.

En eventuell utbygging av Tøsse kraftverk er beregnet å gi 13,8 GWh i et gjennomsnittså. Selv om dette isolert sett ikke er et vesentlig bidrag til fornybar energiproduksjon, så utgjør småkraftverk samlet sett en stor andel av ny tilgang de senere år. De tre siste årene (2012-14) har NVE klarert drøyt 1,8 TWh ny energi fra småkraftverk. De konsesjonsgitte tiltakene vil være et bidrag i den politiske satsingen på småkraftverk, og satsingen på fornybar energi.

SKL Nett AS har også søkt konsesjon for bygging av Tøsse transformatorstasjon og å tilknytte denne til det planlagte regionalnettet i området med en cirka 850 meter lang 66 kV kraftledning. NVE mener etableringen av Tøsse transformatorstasjon og nettilknytningen er en rasjonell måte å tilknytte planlagt kraftverk på og er i tråd med de planene som er lagt for nettutviklingen i området. De negative virkningene av kraftledningen er først og fremst knyttet til synlighet av ledningen i dalføret opp til T-avgreiningspunktet.

Utbyggingen vil generere skatteinntekter til kommunen og gi inntekter til søkerne og grunneierne. Videre vil ulike typer næringsvirksomhet i området trolig profitere på byggingen av Tøsse kraftverk i anleggsperioden. Bygging av kraftverket vil på denne måten kunne bidra til å opprettholde lokal bosetning i Åkrafjord-området.

De aller fleste småkraftprosjekter vil ha enkelte negative konsekvenser for en eller flere allmenne interesser. For at NVE skal kunne gi konsesjon til kraftverket må virkningene ikke bryte med de føringer som er gitt i Olje- og energidepartementets retningslinjer for utbygging av små vannkraftverk. Videre må de samlede ulempene ikke være av et slikt omfang at de overskrider fordelene ved tiltaket. NVE kan sette krav om avbøtende tiltak som del av konsesjonsvilkårene for å redusere ulempene til et akseptabelt nivå.

NVEs konklusjon etter vannressursloven

Etter en helhetsvurdering av planene og de foreliggende uttalelsene mener NVE at fordelene av det omsøkte tiltaket er større enn skader og ulemper for allmenne og private interesser slik at kravet i vannressursloven § 25 er oppfylt. NVE gir Sunnhordland Kraftlag AS tillatelse etter vannressursloven § 8 til bygging av Tøsse kraftverk (NVE 200700442-26). Tillatelsen gis på nærmere fastsatte vilkår.

NVEs konklusjon etter energiloven

NVE gir Sunnhordland Kraftlag AS konsesjon etter energiloven § 3-1 til bygging og drift av nødvendige høyspentanlegg i Tøsse kraftverk (NVE 201504937-3), og SKL Nett AS konsesjon for bygging av Tøsse transformatorstasjon og en ny cirka 850 meter lang 66 kV kraftledning (NVE 200701095-53). Tillatelsen gis på nærmere fastsatte vilkår.

NVEs vurdering av søknader om ekspropriasjon og forhåndstiltredelse

Ekspropriasjon innebærer at en grunneier/rettighetshaver må gi fra seg eiendomsrettigheter eller andre rettigheter uten å godta dette frivillig, mot at det i en etterfølgende skjønssak fastsettes erstatning. Dette vil kunne skje dersom grunneier/rettighetshaver og søker ikke lykkes i å forhandle seg fram til minnelige avtaler. NVE forutsetter at tiltakshaver forsøker å komme frem til minnelige ordninger med berørte grunneiere og rettighetshavere jf. oreigningslova § 12.

I søknaden om bygging av Tøsse kraftverk av 13.03.2006 er det søkt om tillatelse til ekspropriasjon av bruksrett til 1/3 av fallet. Søknaden var en følge av tvisten med Småkraftentreprenørane om denne delen av fallet. Småkraftentreprenørane sitt prosjekt ble aldri formelt omsøkt og søknaden fra SKL Produksjon AS er sluttbehandlet som det eneste reelle alternativet for utbygging av Tøsse kraftverk. Det er ikke lenger aktuelt for NVE å behandle andre søknader om utbygging av fallet ved Tøsse til kraftproduksjon. NVE kjenner ikke til hvorvidt tvisten mellom SKL og Småkraftentreprenørane er avklart og har heller ikke tilstrekkelig informasjon om hvilke konkrete rettigheter som søkes ekspropriert av SKL. Vi har derfor ikke realitetsvurdert søknaden om ekspropriasjon av bruksrett til fallrettene til gnr. 96, bnr. 1 i denne omgang. Dersom det blir nødvendig kan SKL komme tilbake til denne søknaden. Forutsetningen er at de privatrettslige forholdene er avklart, slik at det er mulig å ta stilling til hvilke konkrete rettigheter som søkes ekspropriert og hvem som i utgangspunktet eier disse rettighetene.

Videre har SKL Nett søkt om tillatelse til å ekspropriere nødvendig grunn og rettigheter for å bygge og drive de omsøkte elektriske anleggene. Nedenfor følger vår vurdering og konklusjon om denne søknaden.

Hjemmel

Oreigningslova § 2 nr.19 gir hjemmel til å ekspropriere «*så langt det trengst til eller for (...) varmekraftverk, vindkraftverk, kraftlinjer, transformatorstasjonar og andre elektriske anlegg.*»

Bestemmelsen gir NVE hjemmel til å samtykke til ekspropriasjon av eiendomsrett eller bruksrettigheter av de omsøkte anlegg. Tre eiendommer blir berørt av kraftledningen som NVE meddeler konsesjon til, to grunneiere og et felleseie.

Omfang av ekspropriasjon

Søknaden gjelder ekspropriasjon til nødvendig grunn og rettigheter for bygging og drift/vedlikehold, herunder rettigheter for lagring, atkomst, ferdsel og transport i forbindelse med bygging og drift/vedlikehold av de omsøkte elektriske anleggene.

SKL Nett AS søker om ekspropriasjon til bruksrett for følgende arealer:

- *Kraftledningsgaten*

Her vil nødvendig areal for fremføring av ledning bli klausulert. Klausuleringsbeltet utgjør normalt en ca. 26 meter bred trasé for en 66 kV luftledning. For 66 kV jordkabler vil klausuleringsbeltet normalt utgjøre ca. 6 meter. Retten omfatter også rydding av skog i traseen i driftsfasen.

- *Lagring, ferdsel og transport*

Dette omfatter nødvendige rettigheter til lagring, ferdsel og transport av utstyr og materiell på eksisterende privat vei mellom offentlig vei og ledningsanlegg, i terrenget mellom offentlig eller

privat vei frem til ledningsanleggene og terrengtransport i ledningstraséen. Bruksretten gjelder også for uttransportering av tømmer som hugges i tilknytning til anlegget.

Interesseavveining

Samtykke til ekspropriasjon kan bare gis etter at det er foretatt en interesseavveining etter oreigningsloven § 2 annet ledd: «*Vedtak eller samtykke kan ikkje gjerast eller gjevast uten at det må reknast med at inngrepet tvillaust er meir til gagn enn skade.*» Dette innebærer at samtlige skader og ulemper de omsøkte anlegg medfører, skal avveies mot den nytten som oppnås med ekspropriasjonen.

SKL Nett AS har søkt om ekspropriasjon for traséalternativet det er søkt om konsesjon til etter energiloven. Det vil være denne løsningene som skal vurderes ved den interesseavveining som skal gjøres for å ta stilling til ekspropriasjon. Det vil videre være den løsning det er gitt konsesjon for som danner utgangspunktet for interesseavveiningen.

Vurderinger av virkninger av konsesjongitt trasé

For den enkelte grunneier vil ulempene av kraftledningen være knyttet til direkte arealbeslag og begrensninger i bruk av området som følge av rydde- og byggeforbudsbeltet. Øvrige ulemper er knyttet til synlighet av ledningen i dalføret opp til T-avgreiningen. Totalt sett mener NVE at den omsøkte kraftledningen ikke vil gi vesentlige negative virkninger for grunneier. Kraftledningen skal følge en 22 kV-ledning på strekningen. Forøvrig vises det til våre vurderinger av virkninger av kraftledningen tidligere i dette notatet.

Vurdering av om inngrepet uten tvil er til mer gagn enn til skade

Interesseavveiningen i denne saken innebærer at hensynet til samfunnets interesse i ny fornybar kraftproduksjon og forsyningsikkerhet avveies mot hensynet til de grunneiere eller rettighetshavere som blir berørt og til andre allmenne interesser knyttet til miljø i vid forstand.

Enkeltpersoner blir i varierende grad direkte berørt av bygging og drift av de anleggene det er gitt konsesjon til. NVE mener allikevel at de samfunnsmessige fordelene ved dette tiltaket veier tyngre enn hensynet til den enkelte grunneier eller rettighetshaver. NVE har etter en samlet vurdering funnet at de samfunnsmessige fordeler ved de anlegg det er gitt konsesjon til utvilsomt er større enn skader og ulemper som påføres andre. Vilkaet i oreigningsloven § 2, annet ledd er derfor oppfylt.

NVEs vedtak om samtykke til ekspropriasjon

Med bakgrunn i ovenstående vil NVE gi SKL Nett AS tillatelse til å kreve nødvendig grunn og rettigheter avstått i Etne kommune i Hordaland fylke for bygging/drift av en ny cirka 850 meter lang 66 kV kraftledning fra Tøsse transformatorstasjon til T-avgreining på den planlagte ledningen mellom Rullestad og Blåfalli. Kraftledningen består av cirka 350 meter jordkabel og 500 meter luftledning.

Tillatelsen gir rett til ekspropriasjon av bruksrett for følgende arealer:

- Kraftledningsgaten. Nødvendig areal for framføring av kraftledningen, inkludert mastefester. Klausuleringsbeltet utgjør normalt en ca. 26 meter bred trasé for en 66 kV luftledning og cirka 6 meter bred trasé for en 66 kV jordkabel.
- Nødvendig adkomst, ferdsel og transport. Dette gjelder blant annet rettigheter til adkomst, ferdsel og transport av utstyr, materiell og mannskap på eksisterende privat vei mellom offentlig vei og lednings-/stasjonsanlegg, i terrenget mellom offentlig eller privat vei fram til ledningsanleggene

og terrengtransport i ledningstraseen. Bruksretten gjelder også for uttransport av tømmer som hugges i traseen, nødvendig transport som følge av riving av eksisterende ledninger og uttransport av gammelt materiell. Bruksretten gjelder også landing med helikopter.

Det vises til ekspropriasjonstillatelse av i dag, med referanse 200701095-56.

NVE forutsetter at SKL Nett AS forsøker å komme fram til minnelige ordninger med berørte grunneiere/rettighetshavere.

Forholdet til annet lovverk

Forholdet til plan- og bygningsloven

Fylkesmannen mener at tiltaket er reguleringspliktig etter plan- og bygningsloven. Etter endringer i plan- og bygningsloven i 2009 er reglene for reguleringsplikt endret når det gjelder bl.a. vannkraftanlegg. Det er ikke lenger slik at kommunen kan kreve at tiltakshaver utarbeider reguleringsplan. Tiltaket må likevel ikke være i strid med kommuneplanens arealdel eller gjeldende reguleringsplaner. Etne kommune har i sin saksutredning sagt at tiltaket er i samsvar med kommuneplanen. SKL må likevel sørge for en formell avklaring med kommunen om forholdet til plan- og bygningsloven før tiltaket kan iverksettes.

Saker som er underlagt konsesjonsbehandling etter vannressursloven er fritatt for byggesaksbehandling jf. forskrift om byggesak (byggesaksforskriften).

Etter at endringen av plan- og bygningsloven trådte i kraft 01.07.09, er heller ikke kraftledninger og transformatorstasjoner med anleggskonsesjon etter energiloven omfattet av lovens plandel. Lovens krav til konsekvensutredninger og krav til kartfesting gjelder fortsatt. Unntaket betyr at:

- konsesjon kan gis uavhengig av planstatus
- det ikke skal utarbeides reguleringsplan eller gis dispensasjon
- det ikke kan vedtas planbestemmelser for slike anlegg

Kraftledninger med anleggskonsesjon er unntatt fra plan- og bygningsloven som helhet – også byggesaksdelen. Unntaket gjelder elektriske anlegg, som er en fellesbetegnelse på elektrisk utrustning og tilhørende byggetekniske konstruksjoner. Konstruksjoner som ikke har betydning for drift og sikkerhet ved de elektriske anleggene vil derfor omfattes av byggesaksbestemmelsene.

Forholdet til forurensningsloven

Det er søkt etter forurensningsloven om tillatelse til å gjennomføre tiltaket.

Det må søkes Fylkesmannen om nødvendig avklaring etter forurensningsloven i anleggs- og driftsfasen. NVE har ikke myndighet til å gi vilkår etter forurensningsloven.

Fylkesmannen har selv bemerket at dersom steinmassene skal dumpes i fjorden utenfor kaia på Tøsse krever dette egen tillatelse etter forurensningsloven.

Kommunen har i sin saksutredning bemerket at enkelte er bekymret for mulig støy og vibrasjoner fra kraftstasjonen. I forbindelse med godkjenning av detaljplanene vil NVE påse at anlegget bygges på en måte som demper støyen tilstrekkelig. Etter vår erfaring vil støy og vibrasjoner fra kraftverket bli lite merkbart i driftsfasen, både for eierne av fritidsboliger på Tøsse og for turister og andre som

oppholder seg i nærheten. Vi vil likevel bemerke at støy og rystelser som er eller kan være til skade eller ulempe for miljøet regnes som forurensning etter forurensningsloven.

Forholdet til EUs vanndirektiv i sektormyndighetens konsesjonsbehandling

NVE har ved vurderingen av om konsesjon skal gis etter vannressursloven § 8 foretatt en vurdering av kravene i vannforskriften (FOR 2006-12-15 nr. 1446) § 12 vedrørende ny aktivitet eller nye inngrep. NVE har vurdert alle praktisk gjennomførbare tiltak som vil kunne redusere skadene og ulempene ved tiltaket. NVE har satt vilkår i konsesjonen som anses egnet for å avbøte en negativ utvikling i vannforekomsten, herunder krav om minstevannføring og standardvilkår som gir vassdragsmyndighetene, herunder Miljødirektoratet/Fylkesmannen etter vilkårenes post 5, anledning til å gi pålegg om tiltak som senere kan bedre forholdene i det berørte vassdraget. NVE har vurdert samfunnsnyttene av inngrepet til å være større enn skadene og ulempene ved tiltaket. Videre har NVE vurdert at hensikten med inngrepet i form av fornybar energiproduksjon ikke med rimelighet kan oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre. Både teknisk gjennomførbarhet og kostnader er vurdert.

Merknader til konsesjonsvilkårene etter vannressursloven

Post 1: Vannslipp

Følgende data for vannføring og slukeevne er lagt til grunn for NVEs konsesjon og fastsettelse av minstevannføring:

Middelvannføring	m ³ /s	1,93
Alminnelig lavvannføring	l/s	190
5-persentil sommer	l/s	290
5-persentil vinter	l/s	100
Maksimal slukeevne	m ³ /s	3,5
Maksimal slukeevne i % av middelvannføring	%	181
Minste driftsvannføring	l/s	180

Søker foreslår å slippe minstevannføring lik 5-persentilen for sommer og vinter.

Fylkesmannen mener det må slippes minstevannføring fra inntaket hele året, lik eller større enn alminnelig lavvannføring. Dette er primært begrunnet med hensynet til forekomsten av svavrangmose. Kommunen er mest opptatt av at det slippes minstevannføring i sommersesongen av hensyn til turismen i området.

NVEs utgangspunkt er at det skal slippes minstevannføring på alle elvestrekninger som bygges ut til vannkraftproduksjon. Selv en liten minstevannføring vil gi grunnlag for opprettholdelse av et visst biologisk mangfold på utbyggingsstrekningen. Ved nye konsesjoner til småkraftverk er det vanlig å ta utgangspunkt i 5-persentilen for sommer og vinter når størrelsen på minstevannføringen vurderes. Denne er beregnet til 290 l/s om sommeren og 100 l/s om vinteren. Vi bemerker at dette er etter at feltet som er overført til Vetthusvatn er trukket fra.

Fossen ved utløpet av Eikemoelva har lokalt stor verdi som landskapselement, men har etter NVEs mening mer begrenset betydning som landskapselement i det overordnede fjordlandskapet. Den er ingen turistattraksjon i seg selv. Etter NVEs vurdering må det slippes vesentlig mer enn 290 l/s dersom elva skal framstå som en foss på denne strekningen. Vannføringen i Eikemoelva øker ellers relativt raskt ved nedbør, og det vil normalt gå flomoverløp over inntaksdammen flere ganger i løpet av sommeren og turistsesongen. Slike episoder med flomoverløp vil i langt større grad ivareta elvas betydning som landskapselement på den nederste strekningen enn en større minstevannføring ville gjort. Vi mener det vil være mer samfunnsnyttig å produsere kraft av vannet enn å øke kravet til minstevannføring utover 290 l/s.

Vi har tidligere sagt at vi mener det må slippes minstevannføring av hensyn til forekomsten av svavrangmose i utløpsområdet. 290 l/s om sommeren og 100 l/s om vinteren vil etter all sannsynlighet ikke være tilstrekkelig til å opprettholde omfanget av forekomsten på dagens nivå. I avgjørelsen om at det kan gis konsesjon til utbygging av Tøsse kraftverk ligger det imidlertid en aksept for at vannføringen i elva vil bli kraftig redusert og at svavrangmose kan bli negativt påvirket. Den foreslåtte minstevannføringen vil medvirke til at det opprettholdes en viss fuktighet langs elveleiet hele året. NVE legger til grunn at arten da vil kunne fortsette å vokse på lokaliteten, men at utbredelsen mest sannsynlig vil bli redusert sammenlignet med i dag. Ut fra statusen arten har i dag, mener vi dette er

akseptabelt. Minstevannføringen vil for øvrig også opprettholde konstant fuktighet gjennom den utilgjengelige canyonen, noe som vil medvirke til at eventuelle uregistrerte, sjeldne, fuktighetskrevede arter fortsatt kan leve her.

I konsesjonen til bygging av Eikemo kraftverk har NVE tatt utgangspunkt i uregulert tilstand ved vurdering av minstevannføring, selv om øvre deler av vassdraget nylig er overført til Vetthusvatn. Begrunnelsen for dette er at vassdraget fortsatt må regnes å være tilpasset naturlig tilstand. Pålegg om minstevannføring med utgangspunkt i situasjonen etter overføring ville gitt svært lav minstevannføring. Vi mener også det er naturlig at pålegget om minstevannføring fra inntaket til Eikemo kraftverk er minst like stort som minstevannføringspålegget for overføringen til Vetthusvatn lenger oppstrøms.

Ved inntaket til Tøsse kraftverk har overføringen øverst i vassdraget mindre virkning enn ved inntaket til Eikemo, bla. fordi Haugkvamselva bidrar med en god del vannføring. Videre har planlagt utbygd elvestrekningen for Tøsse kraftverk etter vår vurdering mindre betydning for biologisk mangfold enn planlagt utbygd elvestrekning ved Eikemo. Eksempelvis har utbyggingsstrekningen for Tøsse ingen verdi for fisk.

For Tøsse kraftverk mener NVE det er akseptabelt å ta utgangspunktet i 5-persentilen for sommer og vinter for situasjonen etter overføring til Vetthusvatn ved vurdering av minstevannføring, slik tiltakshaver har foreslått. Vi fastsetter derfor en minstevannføring på 290 l/s i tiden 1. mai – 30. september og 100 l/s resten av året. Dette er likevel en vesentlig høyere minstevannføring i sommerhalvåret enn ved Eikemo, noe som er rimelig da Tøsse ligger lenger nedstrøms og også har vesentlig større nedbørsfelt. Det foreslåtte slippet av minstevannføring er lagt til grunn for produksjonsberegningen på 13,8 GWh/år. Fastsettelsen av minstevannføring vil dermed ikke medføre noen endringer i forventet produksjon.

Det skal etableres en måleanordning for registrering av minstevannføring. Den tekniske løsningen for dokumentasjon av slipp av minstevannføringen skal godkjennes gjennom detaljplanen. Data skal fremlegges NVE på forespørsel og oppbevares så lenge anlegget er i drift.

Ved inntaksdammen skal det settes opp skilt som er lett synlig for allmennheten, med informasjon om vannslippbestemmelsene. NVE skal godkjenne merking og skiltens utforming og plassering.

Post 4: Godkjenning av planer, landskapsmessige forhold, tilsyn m.v.

Detaljerte planer skal forelegges NVEs regionkontor i Førde og godkjennes av NVE før arbeidet settes i gang.

Før utarbeidelse av tekniske planer for dam og vannvei kan igangsettes, må søknad om konsekvensklasse for gitt alternativ være sendt NVE og vedtak fattet. Konsekvensklassen er bestemmende for sikkerhetskravene som stilles til planlegging, bygging og drift og må derfor være avklart før arbeidet med tekniske planer starter.

NVEs miljøtilsyn vil ikke ta planer for landskap og miljø til behandling før anlegget har fått vedtak om konsekvensklasse.

Vi viser også til merknadene i vilkårenes post 6 nedenfor, om kulturminner.

Nedenstående tabell angir rammene som ligger til grunn for konsesjonen. NVE presiserer at alle føringer og krav som er nevnt i dokumentet gjelder.

NVE har gitt konsesjon på følgende forutsetninger:

Inntak	Inntaket bygges i tråd med den oppdaterte og justerte prosjektbeskrivelsen i notat fra SKL av 11.06.2015 (NVE 200700442-27), jf. også vedlagte detaljkart. Teknisk løsning for dokumentasjon av slipp av minstevannføring skal godkjennes av NVE.
Vannvei	Vannveien bygges i tråd med den oppdaterte og justerte prosjektbeskrivelsen i notat fra SKL av 11.06.2015 (NVE 200700442-27), jf. også vedlagte detaljkart. Det må legges stor vekt på at arbeidet med å legge rørgata utføres på en slik måte at anleggstraséen blir smalest mulig.
Kraft-/trafostasjon	Kraft-/trafostasjonsbygget plasseres i tråd med den oppdaterte og justerte prosjektbeskrivelsen i notat fra SKL av 11.06.2015 (NVE 200700442-27), jf. også vedlagte detaljkart. Det skal legges stor vekt på at kraftstasjonsbygget får en fasade som er best mulig tilpasset eksisterende bygningsmiljø. Forslaget i e-post fra SKL av 17.06.2015 anses ikke som tilfredsstillende og bør videreutvikles. Veggene må kles med trepanel. Bygget må ha så lav høyde og så liten grunnflate som mulig. Anleggsområdet skal begrenses så mye som mulig slik at mest mulig av omkringliggende skog blir bevart. Det må dokumenteres at behovet for støydemping er vurdert og at eventuelle nødvendige tekniske tilpasninger av anlegget blir gjennomført. Kraftverksutløpet skal legges i rør fram til sjøkanten. Utløpskanal i støpt betong kan godtas dersom kommunen foretrekker denne løsningen.
Største slukeevne	Søker har i notat av 11.06.2015 (NVE 200700442-27) oppgitt 3,5 m ³ /s.
Minste driftsvannføring	Søker har i notat av 11.06.2015 (NVE 200700442-27) oppgitt 0,18 m ³ /s.
Installert effekt	Søker har i notat av 11.06.2015 (NVE 200700442-27) oppgitt maksimalt 4,0 MW. Nøyaktig installert effekt kan justeres ved detaljplan
Antall turbiner/turbintype	Søker har i notat av 11.06.2015 2015 (NVE 200700442-27) oppgitt 1 vertikal peltonturbin. Antall turbiner og turbintype kan justeres ved detaljplan.
Vei	Adkomstveier skal bygges i tråd med den oppdaterte og justerte prosjektbeskrivelsen i notat fra SKL av 11.06.2015 (NVE 200700442-27), jf. også vedlagte detaljkart. Dette

	omfatter adkomstvei til inntak og til kraft-/transformatorstasjon. Anleggsbredden skal begrenses mest mulig slik at mest mulig av omkringliggende skog blir bevart. Etter at anleggsarbeidene er avsluttet skal adkomstveiene settes i stand slik at de glir mest mulig naturlig inn i landskapet og fremstår som eldre skogs-/landbruksveier eller såkalt kjøresterkt terreng.
Høyspentanlegg	Trafostasjon og tilknytningsledningen (og ny 22 kV til Eikemo) bygges i tråd med SKLs opplysninger i e-poster av 16.06.2015 og 17.06.2015 (NVE 200700442-28 og -29).
Avbøtende tiltak	Det skal legges stor vekt på god istandsetting og tilbakeføring av landskapet når anleggsarbeidene avsluttes. Anleggsarbeidene må gjennomføres på en slik måte at det ikke er til direkte hinder for turisttransporten til Eikemostølen. SKL pålegges også å gå i dialog med de fastboende på Eikemo med tanke på generelt å innrette anleggsarbeidet slik at turistvirksomheten til Eikemostølen blir minst mulig berørt.
Annet	Etne kommune skal få mulighet til å uttale seg til detaljplanene, jf. post 4 i vilkårene. SKL oppfordres til å vurdere om de kan bidra til en eventuell bygging av ny og tryggere båthavn ved Tøsse, jf. våre kommentarer til post 7.

Dersom det ikke er oppgitt spesielle føringer i tabellen ovenfor kan mindre endringer godkjennes av NVE som del av detaljplangodkjenningen. Anlegg som ikke er bygget i samsvar med konsesjon og/eller planer godkjent av NVE, herunder også planlagt installert effekt og slukeevne, vil ikke være berettiget til å motta el-sertifikater. Dersom det er endringer skal dette gå tydelig frem ved oversendelse av detaljplanene.

Post 5: Naturforvaltning

Eventuelle pålegg i medhold av dette vilkåret må være relatert til skader forårsaket av tiltaket og stå i rimelig forhold til tiltakets størrelse og virkninger.

Fylkesmannen mener at dersom det blir gitt konsesjon til utbygging må konsesjonæren pålegges å overvåke forekomsten av svavrangmosen i utløpet av Eikemoelva. Dette vilkåret gir Fylkesmannen selv hjemmel til å pålegge slik overvåkning. NVE anser for øvrig dette som et rimelig pålegg.

Post 6: Automatisk fredete kulturminner

Naturvernforbundet Hordaland har fått opplyst at det skal finnes helleristninger i influensområdet nede ved fjorden. SKL kommenterer at de ikke har klart å få bekreftet at dette er tilfelle og at det i alle tilfeller er ukjent for dem. NVE bemerker at det ikke ble gjort noe slikt funn i kulturminneundersøkelsen som ble gjort av Hordaland fylkeskommune.

NVE legger til grunn at undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 er oppfylt ved kulturminneundersøkelsen av 2008. Vi bemerker likevel at forholdet til kulturminneloven § 9 må være endelig avklart med fylkeskommunen før innsending av detaljplan. Vi minner videre om den generelle aktsomhetsplikten med krav om varsling av aktuelle instanser dersom det støtes på kulturminner i byggefasen, jamfør kulturminneloven § 8 (jamfør vilkårenes pkt. 3).

Post 7: Ferdsel m.v.

Forventning om et positivt bidrag til bygging av en helårs småbåthavn ved Tøsse er en viktig grunn til at kommunen har stilt seg positive til bygging av Tøsse kraftverk. Tøsse kraftverk er for lite til at NVE mener det er rimelig å pålegge større, kompenserende tiltak. Det faktum at nordsiden av Åkrafjorden er veiløs medfører imidlertid at også SKL nødvendigvis bør være interessert i at det bygges en båthavn der det er trygt å legge til i mer ruskete vær, og som gjør det enklere å sette i land tyngre maskiner og lignende. NVE vil derfor oppfordre SKL om å vurdere hvordan de kan bidra til bygging av ny båthavn. Samtidig mener vi det kan være naturlig at både kommunen og grunneiere bidrar.

Vi registrerer for øvrig SKL har inngått en privatrettslig avtale med grunneieren av kraftstasjonsområdet om å dekke grunneiers kostnader til nødvendig sakkyndig, arkitektfaglig, juridisk og annen ekstern bistand i forbindelse med planlegging av ny båthavn.

Post 8: Terskler m.v.

Dette vilkåret gir hjemmel til å pålegge konsesjonær å etablere terskler eller gjennomføre andre biotopjusterende tiltak dersom dette skulle vise seg å være nødvendig.

Øvrige forhold

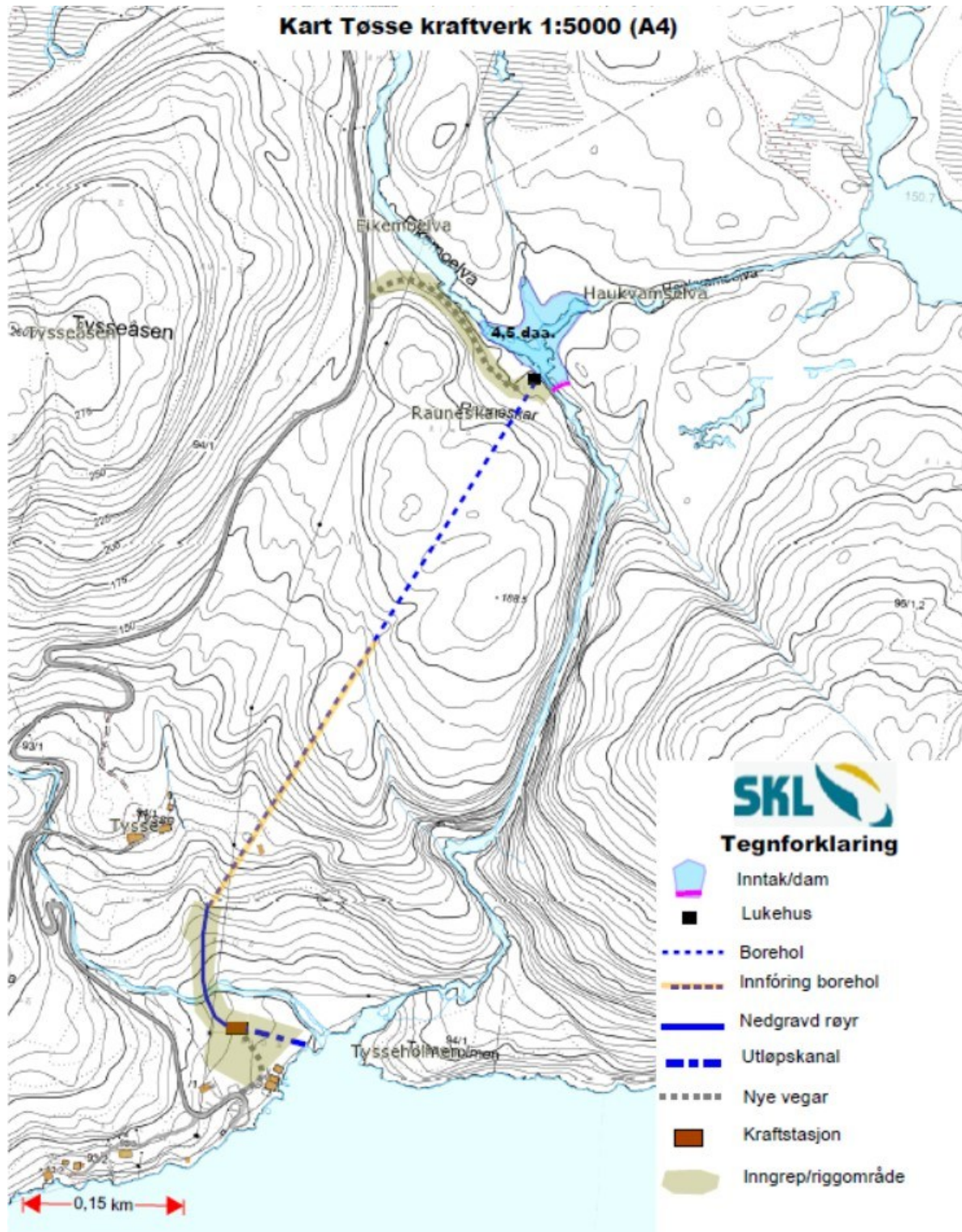
Vi minner om at Kystverket skal godkjenne tiltak i sjø som faller inn under havne- og farvannslovens bestemmelser og at søknad om tillatelse må sendes Kystverket i god tid før eventuelle tiltak ønskes iverksatt.

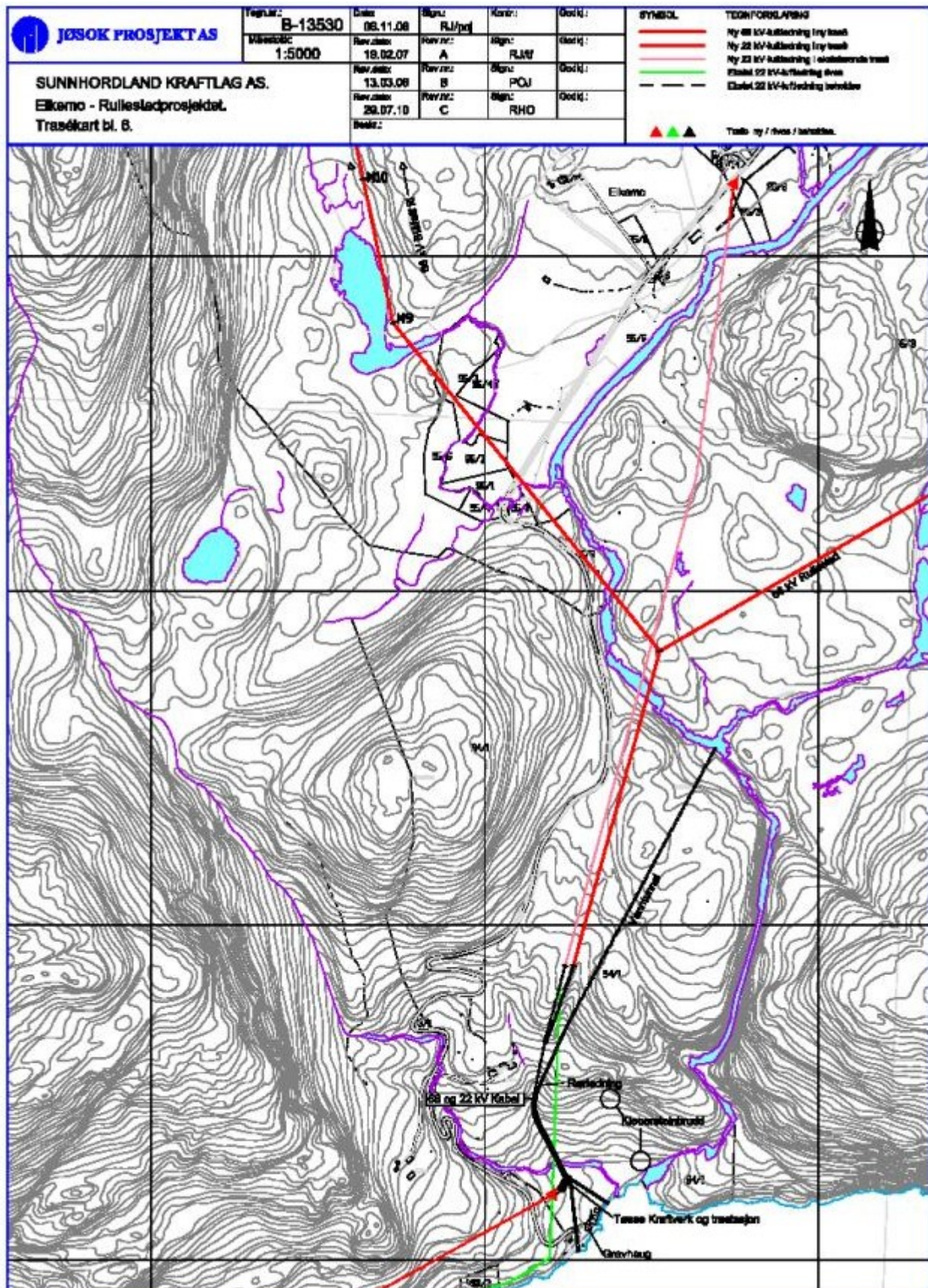
Vedlegg

Kart over planløsning for konsesjonsgitt alternativ

Kart over plan for nettilknytning

Alternativ for utbygging som er lagt til grunn for konsesjonsvedtaket

Plan for transformatorstasjon og nettilknytning